

Etika

A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók számára

készített helyi tanterv a kerettanterv alapján készült

1-8. évfolyam

Tantárgyi bevezető:

Az etika alapvető feladata az erkölcsi nevelés, ahogy az ép, úgy a hallássérült értelmi fogyatékos gyermekek közösséghez való viszonyának, értékrendjüknek, normarendszerüknek, gondolkodás- és viselkedésmódjuknak a fejlesztése, alakítása. A multidiszciplináris jellegű tantárgy legfontosabb pedagógiai jellemzője ezért az értékek közvetítése, valamint az, hogy társadalmunk közös alapvető normái egyre inkább a sajátos nevelési igényű tanulók értékrendszerébe is beépüljenek, belső igénnyé váljanak.

A tantárgy középpontjában a formálódó gyermeki személyiség áll – testi, szellemi és lelki értelemben. Ez határozza meg a tanulás-tanítás folyamatát, illetve a tartalmi szerkezetet. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, valamint hazánk Alaptörvénye rögzíti az ember elidegeníthetetlen jogát az élethez és a szabadsághoz, következésképpen az etika a személy egyediségét és méltóságát helyezi középpontba, annak képességeitől függetlenül. Erre az alapelvekre kell épülnie minden társas kapcsolatnak és közösségi szerveződésnek. Az etika magába foglalja az ép és a fogyatékkal élő ember minden fontos viszonyulását – önmagához, társaihoz és közösségeihez, környezetéhez és a világhoz –, mert ezek alapozzák meg azt az értékrendet, amelyre az ember döntései során támaszkodhat. Ezzel olyan szintézist kínál a hallássérült értelmi fogyatékos tanulónak, amelyben eddigi személyes tapasztalatait és a más területeken megszerzett ismereteit hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően reflektív módon vizsgálja. A tartalom szorosan kötődik más tantárgyak fejlesztési területeihez is.

A hallássérült értelmi fogyatékos gyermekek nevelésének kiemelt célja, hogy a foglalkozások azonos erővel hassanak a különböző értelmi képességekkel rendelkező, eltérő szociális körülmények között élő, kulturális és etnikai szempontból heterogén csoportot képező tanulók fejlődésére.

Az etika tantárgy azoknak az alapértékeknek a megerősítésére törekszik, amelyek összhangban állnak az egyetemes és európai emberi értékrenddel, amely az Alaptörvényből is kiolvasható.

A hallássérült értelmi fogyatékos tanulók nevelése során törekedni kell a normaértelmezés egyszerű voltára, az ehhez kapcsolódó követelmények konkrét megfogalmazására.

A magatartást befolyásoló értékek/erények egy része személyes jellegű, mivel az énnel és az identitással áll kapcsolatban. Ezeket az értékeket, illetve erényeket az etika órákon erősíteni kell.

Az erkölcsi érzék, a lelkiismeret fejlesztése lehetővé teszi, hogy a hallássérült értelmi fogyatékos gyermekek olyan értékeket erősítsenek meg magukban, amelyek egyszerre igazodnak az alapvető erkölcsi értékekhez, valamint saját és közösségeik érdekeihez.

Általános célok, feladatok:

Az erkölcsi nevelés fő célja a hallássérült értelmi fogyatékos tanuló erkölcsi érzületének és erkölcsi gondolkodásának fejlesztése hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően történő segítése a társas szabályok, a viselkedésminták azonosításában és saját alakuló értékrendjének tudatosításában. Az egyént és a közösségeket érintő etikai elvek és az ezekből következő kérdések felismerése az árnyalt, a másik ember vagy csoport szempontjait is megértő gondolkodást fejleszti. A hallássérült értelmi fogyatékos gyermekek nevelésének kiemelt célja, hogy a foglalkozások azonos erővel hassanak a különböző értelmi képességekkel rendelkező, eltérő szociális körülmények között élő, kulturális és etnikai szempontból heterogén csoportot képező tanulók fejlődésére. Az erkölcsi nevelés másik célja a tanulók erkölcsi érzékének kialakítása és fejlesztése, az európai civilizációban általánosan elfogadott erkölcsi értékek tanulmányozása és ezek alkalmazása a mindennapokban – azzal a szándékkal, hogy mindez segítségükre legyen a megfelelő életvezetés és értékrend kialakításában, az önálló véleményformálásban, erkölcsi problémáik tudatosításában és a felelős döntéshozatalban. Az etika tanulása során – a hallássérült értelmi fogyatékos tanulók számára is – az elemi értékek fokozatosan értékrenddé, többé-kevésbé koherens, folyamatosan formálódó meggyőződésekkel állnak össze, amelyek később meghatározó módon befolyásolják a felnőttkori életmódot, életfelfogást és életminőséget. A sajátos nevelési igényű tanulók egyedi képességstruktúrájának tükrében az erkölcsi alapozás, az erkölcshez kapcsolódó kvalitások fejlesztése, valamint az elsajátított tudás szinten tartása a felnőtté válás folyamata során, életminőséget befolyásoló tartópilléré válik.

Az etika tantárgy alapvető célja még a hallássérült értelmi fogyatékos gyermek egyéni és közösségi identitásának formálása, stabilizálása, az egyének és a csoportok közti

együttműködés megteremtése. Ehhez járulnak hozzá a hallássérült értelmi fogyatékos gyermek hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének, megfelelően a kulturális hagyományokban gyökerező erkölcsi elvek, társas szabályok megismertetése, az egyén gondolkodásában formálódó, a szocio-emocionális készségek fejlesztése.

Az etika tantárgy felkészíti a hallássérült értelmi fogyatékos tanulót az egyéni életvezetésének és társas környezetének erkölcsi szempontból történő mérlegelésére, miközben saját tudását hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően vizsgálja és fejleszti. Eszközei a kérdés, a rejtett nézetek és a dilemmák feltárása tanári útmutató segítségével, hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően az érvelés, a meggyőzés, a meggyőződés, a társadalmi normák és közösségi értékek értelmezése.

A tananyag alapvető értékeket közvetít. Ezek a segítség, megértés, együttérzés, törődés, szabadság, felelősség igazságosság, becsületesség, méltányosság, tolerancia, önazonosság. Ezek a hallássérült értelmi fogyatékos tanuló lelkiismeretének fejlődését szolgálják. A témák feldolgozása a tanulót tanári útmutató segítségével döntésre, hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően kulturált véleményalkotásra és felelős tevékenységre készíti.

A hallássérült értelmi fogyatékos tanulóközösség tanári irányítással végzett tevékenységei mintát nyújtanak arra, hogy milyen érzelmi-, érdekkonfliktusok és viselkedésmódok segítik vagy akadályozzák az együttműködést. Az tantárgyi tartalmak és tanulói tevékenységek olyan képességeket is fejlesztenek, melyek a hallássérült értelmi fogyatékos tanulót az életvezetésében sikeressé és tudatosabbá, társai és környezete problémái iránt érzékenyebbé tehetik, erősítik identitását, aktív társadalmi cselekvésre készítetik és segítik a nehéz helyzetek megoldásában.

A tanulási terület speciális fejlesztési tartalma a hallássérült értelmi fogyatékos tanuló számára a különböző nézőpontok létezésének megismerését, a társas helyzetek szabályainak megértését és a hozzájuk való rugalmas alkalmazkodás jelenti. Alapvető cél a hallássérült értelmi fogyatékos tanuló számára hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének, megfelelően az énkép és önismeret fejlesztése, saját és mások érzelmeinek felismerése, megértése, a saját gondolatok és érzelmek verbális kifejezésének tanítása. Támogatni kell a hallássérült értelmi fogyatékos tanulóban a segítőkészséget, az empátiát, a toleranciát, az együttműködést, a szolidaritást, az asszertivitásra törekvő konfliktus megoldást.

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló szövegértési és figyelmi nehézségei miatt az összefüggések megértése, a tanulságok tanári útmutató segítségével történő levonása külön figyelmet érdemel. A sajátos nevelési igény miatt a másság elfogadása, a pozitív diszkrimináció és a jogérvényesítés gyakorlati kérdései is megjelennek a tanulási terület témakörei között.

Az etika tantárgy a Nemzeti alaptantervben rögzített kulcskompetenciákat az alábbi módon fejleszti:

A tanulás kompetenciái: A tantárgy keretében alkalmazott módszerek elősegítik az aktív tanulóvá válást, tanári irányítással a tanulás tervezését, a gyermek hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelő, egyéni tanulási stílus kialakítását és a számára megfelelő tanulási útvonalak felfedezését, tanári útmutató segítségével a mérlegelő gondolkodást, a belső motiváción nyugvó cselekvést, a célok elérése. A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló önértékelése esetenként nem reális, szókincs- és beszédértési nehézségei miatt az önálló tanuláshoz szükséges képességek tanári útmutató segítségével történő kialakítása nagyobb figyelmet igényel. Munkába állásuk, karrierépítésük a kommunikációs akadályozottságuk miatt nehezített, ezért ajánlott megtanítani őket hallássérülésüknek, kommunikációs szintjüknek és értelmi képességüknek megfelelően munkájuk értékelésére, tanácsok, információk kérésére. A különböző tanulási technikák megismertetése elengedhetetlen (szótárak, lexikonok, ezek digitális változatainak használata, jelnyelvi videók, jelnyelvi szótárak). Fontos az önálló ismeretszerzés igényének kialakítása (könyvtár, internet), valamint a motiváció fenntartása a hallássérülésükhöz, kommunikációs képességükhöz és értelmi képességükhöz, előzetes ismeretükhöz igazodó tananyag biztosításával, teljesíthető követelmények támasztásával.

A kommunikációs kompetenciák: A hallássérült értelmi fogyatékos gyermekek ismeretszerzését nehezítheti a nyelvi kommunikációs szintjük életkorhoz viszonyított elmaradása. Szókincsük, fogalmi gondolkodásuk szegényes lehet, kifejezőmódjuk hangzó magyar nyelven esetleg kevésbé árnyalt, mint halló társaiké. Az ismeretek megértését segíti a változatos szemléltetés, a saját élményen alapuló tevékenységbe ágyazott nyelvi fejlesztés, a digitális technika nyújtotta lehetőségek kihasználása. A társas kapcsolatokban, a társadalmi és kulturális tevékenységek során a különböző kommunikációs helyzetekben társadalmilag

elvárható, helyes viselkedési formák értelmezése, megértése, nyelvi kifejezése valósítható meg. Cél, hogy a hallássérült értelmi fogyatékos tanulók a mindennapi helyzetekben előforduló metakommunikációt tanulják meg helyesen értelmezni. Fontos továbbá, hogy egyéni képességeiknek megfelelően tudjanak írásban kommunikálni. Ugyancsak fontos a pozitív attitűd kialakítása, mely segíti a nyilvánosság előtti magabiztos megszólalásra való törekvést.

Kiemelt feladatok:

- a beszédértés (jelértés) fejlesztése;
- a szövegértő olvasás fejlesztése;
- konkrét tapasztalatokon alapuló szókincsfejlesztés, jelkincsfejlesztés;
- a hangzó nyelv használata (egyéni képességeknek megfelelően);
- az írásbeli kifejezés fejlesztése.

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló a számára megfelelő kommunikációval a kommunikációs kompetenciák formálása során a tanuló gyakorolja, hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően az érzelmek kommunikálásának, az empátián nyugvó értő figyelemnek, az álláspontok asszertív megjelenésének, az erőszakmentes kommunikációnak, valamint a társas konfliktusok kezelésének kommunikációs technikákat igénylő változatait.

A digitális kompetenciák: A hallássérült értelmi fogyatékos személyek egyik legfontosabb információszerzési, illetve kommunikációs eszköze a számítógép, az okoseszközök és ezeken keresztül az internet. Használatukat nehezíti szűkebb szókincsük és szövegértési nehézségük. Ebből adódóan kiemelt feladat a keresőoldalakkal, szótárakkal, helyesírás-ellenőrző programokkal stb. való megismertetésük, ami segíti a lényegkiemelést és az írott szöveg megértését. Fontos megismertetni a hallássérült értelmi fogyatékos tanulókkal a digitális eszközök hasznos, a mindennapokat segítő szolgáltatásait, az internet használatának etikai szabályait (többek között az adatvédelemre, a törvényes megosztás lehetőségeire és korlátaira vonatkozóan). Fontos, hogy ismerjék az internet veszélyeit, szerezzenek jártasságot azok elhárításában. Mivel nehézségeik lehetnek az ok-okozati összefüggések felismerésében, ezért

szükséges az IKT használata során felmerülő valós és virtuális kapcsolatok megkülönböztetésének oktatása.

A digitális kompetenciák fejlesztését támogatja a tanári irányítással végzett projektmunkák szervezése, megvalósítása, az elvégzett feladatok tanár által digitális eszközökkel történő bemutatása. A virtuális térben kialakult közösségek tagjainak viselkedését befolyásoló etikai szabályok felismerése tanári útmutató segítségével. A hallássérült értelmi fogyatékos tanulók számára – tanári útmutató segítségével - a digitális önkifejezés, a közösségi oldalakon történő önmegjelenítés, az információk kezelése. A tartalom digitális megosztásával kapcsolatos etikai kérdések köre számtalan fejlesztési lehetőséget rejt magában.

A matematikai, gondolkodási kompetenciák: A matematikai gondolkodás fejlesztését a hallássérülés következtében kialakult szűkebb szókincs és az alacsonyabb nyelvi szint jelentősen befolyásol (hat) ja. A gondolkodás kevésbé flexibilis, esetenként gondot okozhat az egyes témakörök, feladattípusok, műveletek közötti váltás. A matematikai fogalmak értelmezését segíthetik a mindennapi élethelyzetek (pl. vásárlás, mérés, bankolás, térbeli tájékozódás, tapasztalatok) tanórai modellezése, valamint verbális megfogalmazása.

A gondolkodási készségeket fejlesztik azok a tanár által irányított tanulási tevékenységek, amelyek különböző élethelyzetek, információforrások, médiatartalmak elemzését igénylik. A különböző esettanulmányi példákban és a valóságos élethelyzetekben felmerülő etikai problémák, konfliktusok és a szabályok tanári útmutató segítségével való felismerése közben a tanuló hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően elemző, problémamegoldó, mérlegelő gondolkodás alkalmazásával vizsgálja az események bekövetkezésének feltételeit. A tanári útmutató segítségével a saját hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően átalakítja a szerzett információt, következtetéseket von le, magyarázatot keres, rendszerezést végez.

A személyes és társas kapcsolati kompetenciák: A személyes kompetenciák keretében fontosabbak között a szorgalom, kitartás, pontosság, önállóság, önfegyelem, stressztűrő képesség, felelősségtudat, a társas kompetenciák keretében pedig a kapcsolatteremtő és -fenntartó készség, udvariasság, kezdeményezőkészség, határozottság, empátia, tolerancia, segítőkészség fejlesztése. Fontos továbbá a társas normák, illemszabályok elsajátíttatása.

A hallássérült értelmi fogyatékos tanulókat támogatni kell a társas kapcsolatok kialakításában és fenntartásában, ehhez elengedhetetlen a pozitív, reális énkép és az emberi kapcsolatokban való eligazodás képessége. Fontos lehetőséget biztosítani – amennyiben erre a hallássérült értelmi fogyatékos tanulónak igénye mutatkozik – a halló közösség tagjaival való kapcsolódásra, valamint a sorstársakkal való személyes kapcsolatok kialakítására.

A hallássérült értelmi fogyatékos gyermeket támogatni kell sérüléseinek és ebből adódó esetleges hátrányainak elfogadásában, az esetenként kialakuló konfliktusok és stressz kezelésében. Az önismeret, a kapcsolatteremtés, kapcsolattartás képességének fejlesztése elősegíti a harmonikus közösségi beilleszkedést. A megfelelő társas kapcsolatok kialakításának képessége nagy szerepet játszik az udvarias viselkedés tekintetében és a későbbi társadalmi beilleszkedés során. A hallássérült értelmi fogyatékos tanulók individuális beállítódása, gondolkodása miatt fontos a közösségi beilleszkedés szabályaira nevelés. Értelmi képességüknek, hallássérülésüknek és kommunikációs szintjüknek megfelelően aktívan vállaljanak feladatokat a közösségért, tegyenek másokért. A tanári útmutató segítségével a saját értelmi képességüknek, hallássérülésüknek és kommunikációs szintjüknek megfelelően gondolják át tetteik következményeit, vállaljanak felelősséget azokért. Ismerjék az iskolai szabályokat, jogaikat és kötelezettségeiket, a jogszabályok őket érintő fontosabb elemeit. Elengedhetetlen továbbá a tanulók érdekvédelmi ismereteinek alkalmazása, az őket megillető támogatási rendszer, valamint jogi lehetőségeik érvényesítésének ismerete.

A tantárgy támogatja a hallássérült értelmi fogyatékos tanuló, hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően önismeretén alapuló önszabályozás és önfejlesztés megvalósítását, a lelkiismeretesség, az alkalmazkodóképesség, a kezdeményezőkézség, az elkötelezettség kialakulását, és a teljesítmény javítására való törekvést. A tanár által irányított gyakorlatok során hallássérülésüknek, kommunikációs szintjüknek és értelmi képességüknek, megfelelően az érzelmek felismerésének és kifejezésének, az érzelmi állapotok szabályozásának, a társas helyzetek észlelésének, a konfliktusok kezelésének és a döntéshozatali készségeknek a fejlesztése válik hangsúlyossá.

A kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái: A hallássérült értelmi fogyatékos tanulók esztétikai nevelése, ízlésük formálása nemcsak személyiségük színesebbé tételét szolgálja, hanem fontos eszköze a társadalmi beilleszkedésüknek, önkifejezésüknek is.

A hallássérült értelmi fogyatékos tanulók tanári útmutató segítségével önállóan vagy csoportosan lehetőséget kapnak kreatív alkotások tervezésére, készítésére, projektfeladatok szervezésére, kivitelezésére. A szocio-emocionális készségek fejlesztése pantomimmal, szerepjátékkal valósul meg, az érzelmek kifejeződése vizuális alkotásokban ölt testet. A tudatosság erősítését segítik elő azok a feladatok, amelyekben tanári útmutató segítségével kulturális hagyományok megismerésére kerül sor.

Az etika főbb pedagógiai alapelvei:

Az etika alapvető feladata az erkölcsi nevelés, a hallássérült értelmi fogyatékos gyermekek közösséghez való viszonyának, értékrendjüknek, normarendszerüknek, gondolkodás- és viselkedésmódjuknak a fejlesztése, alakítása. A tantárgy legfontosabb pedagógiai jellemzője ezért az értékek közvetítése, valamint az, hogy társadalmunk közös alapvető normái egyre inkább a sajátos nevelési igényű tanulók értékrendszerébe is beépüljenek, belső igénnyé váljanak.

A tantárgy középpontjában a formálódó gyermeki személyiség áll – testi, szellemi és lelki értelemben. Ez határozza meg a tanulás-tanítás folyamatát, illetve a tartalmi szerkezetet. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, valamint hazánk Alaptörvénye rögzíti az ember elidegeníthetetlen jogát az élethez és a szabadsághoz, következésképpen az etika a személy egyediségét és méltóságát helyezi középpontba, annak képességeitől függetlenül. Erre az alapelvekre kell épülnie minden társas kapcsolatnak és közösségi szerveződésnek. Az etika magába foglalja az ember minden fontos viszonyulását – önmagához, társaihoz és közösségeihez, környezetéhez és a világhoz –, mert ezek alapozzák meg azt az értékrendet, amelyre az ember döntései során támaszkodhat. A hallássérült értelmi fogyatékos gyermekek nevelésének kiemelt célja, hogy a foglalkozások azonos erővel hassanak a különböző értelmi képességekkel, hallás- és beszédállapottal rendelkező, eltérő szociális körülmények között élő, kulturális és etnikai szempontból heterogén csoportot képező tanulók fejlődésére.

Az etikai nevelés fő célja a tanulók erkölcsi érzékének kialakítása és fejlesztése, az európai civilizációban általánosan elfogadott erkölcsi értékek tanulmányozása és ezek alkalmazása a mindennapokban – azzal a szándékkal, hogy mindez segítségükre legyen a megfelelő életvezetés és értékrend kialakításában, az önálló véleményformálásban, erkölcsi problémáik tudatosításában és a felelős döntéshozatalban. Az etika tanulása során – a hallássérült értelmi fogyatékos tanulók számára is – az elemi értékek fokozatosan értékrenddé, többé-kevésbé

koherens, folyamatosan formálódó meggyőződésekké állnak össze, amelyek később meghatározó módon befolyásolják a felnőttkori életmódot, életfelfogást és életminőséget. A sajátos nevelési igényű tanulók egyedi képességstruktúrájának tükrében az etikai alapozás, az erkölshöz kapcsolódó kvalitások fejlesztése, valamint az elsajátított tudás szinten tartása a felnőtté válás folyamata során, életminőséget befolyásoló tartópilléré válik.

Az etika tantárgy azoknak az alapértékeknek a megerősítésére törekszik, amelyek összhangban állnak az egyetemes és európai emberi értékrenddel, amely az Alaptörvényből is kiolvasható.

A hallássérült értelmi fogyatékos tanulók nevelése során törekedni kell a normaértelmezés egyszerű voltára, az ehhez kapcsolódó követelmények konkrét megfogalmazására.

A magatartást befolyásoló értékek egy része személyes jellegű, mivel az énnel és az identitással áll kapcsolatban. Ezeket az értékeket, illetve erényeket az etika órákon erősíteni kell.

Az erkölcsi érzék, a lelkiismeret fejlesztése lehetővé teszi, hogy gyermekeink olyan értékeket erősítsenek meg magukban, amelyek egyszerre igazodnak az alapvető erkölcsi értékekhez, valamint saját és közösségeik érdekeikhez.

Az erkölcsi nevelés célja a felelős gondolkodás, valamint a tudatos cselekvés kialakulásának elősegítése. Cél továbbá az empátia, a szolidaritás képességének erősítése is. Az erkölcsi nevelés fő feladata az igazságosság és a méltányosság elvének megértetése és elfogadtatása a gyerekekkel. A hallássérült értelmi fogyatékos tanulók nevelésénél különös tekintettel kell lenni az érzelmi intelligencia és a kommunikáció fejlesztésére is, amely a viselkedést lényegi módon befolyásolja.

A tananyag tartalmát a hallássérült értelmi fogyatékos tanulók részére hétköznapi életből merített és oda visszacsatolható tapasztalatokra és személyes élményekre kell felépíteni. Ezeket természetes módon egészíthetik ki az életkornak, valamint az adott tanuló mentális képességeinek, hallás- és beszédállapotának megfelelő erkölcsi kérdéseket felvető történetek, mesék, mondák, irodalmi vagy publicisztikai szövegek, filmek vagy digitális formában elérhető egyéb tartalmak. Az etika a tanulókra nem közlések befogadóiként, hanem a tanulási folyamat aktív – kérdező, mérlegelő, próbálkozó, vitatkozó és útkereső – résztvevőiként tekint.

Mivel az etikai nevelés már kisgyermekkorban, a családban elkezdődik, majd az óvodában és egyre távoluló környezeti hatások között folytatódik – ideértve a kortársi csoportokat és a

médiát is –, a gyerekek sem az első napon, sem pedig a későbbiekben nem „tisztá lapként” lépnek be az iskola kapuján. Különösképpen igaz ez a hallássérült értelmi fogyatékos tanulókra, hiszen a készségek és képességek eltérő viszonylatában más és más ösztönösen kialakult erkölcsi rendet hoznak magukkal. Ezzel összhangban, illetve ezt alakítva kell megpróbálni segítséget nyújtani a hallássérült értelmi fogyatékos tanulóknak ahhoz, hogy el tudjanak igazodni az egymásnak sokszor ellentmondó értéktartalmú információk, üzenetek között, illetve hogy választást igénylő helyzetekben lelkiismeretük szavára hallgatva, morálisan helyes döntéseket tudjanak hozni az életük különböző színterein.

Mivel ez sohasem jön létre a gyerekek személyes megérintődése és elhatározása nélkül, a pedagógus feladata a példamutatás mellett a figyelem ráirányítása a különböző élethelyzetek morális vonatkozásaira, a kérdezés, a gondolkodás és az állásfoglalás bátorítása, társalgások, valamint a nézőpontváltást gyakoroltató szerepjátékok és társalgások moderálása. Az etikai tanulást számos pedagógiai módszer és tevékenység segítheti, amelyek legfontosabb közös jellemzője az élményszerűség, a fizikai, szellemi és lelki értelemben vett cselekvő tanulói részvétel. Az etikaórák kitüntetett munkaformája lehet sok egyéb mellett: társalgás, az önkifejező alkotás, a vita, a szerepjáték, a megfigyelés, a kérdezés, a rendszerezés és az elemzés, valamint az iskolai és a helyi közösség életébe, esetleges problémáinak megoldásába, a különböző szintű kulturális és közösségi értékteremtésbe való tevékeny bekapcsolódás. Az erkölcsi nevelés komoly lehetőségeit kínálják ugyanakkor az olyan tanórán kívüli formák is, mint például az iskolai hagyományok ápolása, a társak segítése, vagy a közösség számára végzett bármilyen hasznos tevékenység.

- A hallássérült értelmi fogyatékos tanulók komplex személyiségfejlesztése, értelmi, érzelmi, társas-lelkületi formálás és a tanári útmutató segítségével cselekvő magatartásra, viselkedésre buzdítás.
- Tanári útmutató segítségével a teljes személyiség aktivizálása a belső motiváció felkeltése és ébren tartása.
- Célrendszere és ajánlásai a hallássérült értelmi fogyatékos tanuló számára élményt adók, személyiséget, meggyőződést formálók.
- A tananyagok kiválasztása és annak megvalósítása során figyelembe veszi a hallássérült értelmi fogyatékos tanulók egyes korosztályainak tipikus életkori sajátosságait és lehetséges élethelyzeteit. Valamint lehetőséget kíván adni a

hallássérült értelmi fogyatékos tanulók és tanulócsoportok egyéni sajátosságai szerinti differenciálásra.

- Tanári útmutató segítségével az aktív, cselekvő viselkedés, magatartás megélésére ösztönzi a hallássérült értelmi fogyatékos diákokat a különböző élethelyzeteiben.
- Fontosnak tartja a nevelés három színterét (család, iskola, társadalom).
- Ebben a tantervben elsődleges az érzelmi, érzületi nevelés, a morálfejlesztés, amely során a hallássérült értelmi fogyatékos gyermekek tanári útmutató segítségével történő cselekedtetése, meggyőződésének formálása elengedhetetlenül szükséges a lelkiismeretes magatartás megszilárdulása érdekében.
- A nevelés mindig egy társadalmi közegben történik, így a nemzeti értékeink megismerése és megőrzése alapfeladat.

Korosztályi adottságaiknál és hallássérülésüknél fogva (alsó tagozatos) a hallássérült értelmi fogyatékos gyermekek még nem képesek a tudatosan, teljes felelősséggel meghozott döntések felvállalására, ezért őket folyamatosan tanítani, nevelni, cselekedtetni kell, figyelembe véve a hallássérült értelmi fogyatékos tanulók tipikus és egyéni életkori és fejlődési sajátosságait.

A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók sajátos nevelési igényei miatti specialitások a tantárgy vonatkozásában:

Az etika tantárgy fontos szerepet játszik a hallássérült értelmi fogyatékos tanulók személyiségének formálásában, identitástudatuk kialakításában és a társadalmilag elfogadott magatartásformák elsajátításában. Segíti őket a közvetlen és közvetett környezetük megismerésében és megértésében és ennek folyamatában az ismeretszerzési és feldolgozási képességének kialakításában és fejlesztésében. Szükséges, hogy a tanulók ismereteket szerezzenek saját emberi-társadalmi környezetükből, mesékből, történetekből, képekből, a tömegkommunikációs eszközökből, egyszerű tárgyi és szöveges forrásokból és más ismerethordozókból. Fontos, hogy ezeket az ismereteket egyre önállóbban értelmezzék, s belőlük következtetéseket tudjanak levonni tanári útmutató segítségével.

A tananyag-feldolgozás folyamatában a hallássérült értelmi fogyatékos diákok sajátítsák el a sokoldalú információgyűjtés és felhasználás képességét, a legfontosabb kézikönyvek, lexikonok, atlaszok használatát. Legyenek képesek az életkori sajátosságuknak megfelelő

magatartásformák és erkölcsi kifejezések hallássérülésüknek, kommunikáció szintjüknek és értelmi képességüknek megfelelő készség szintű alkalmazására.

A különböző információk feldolgozása során kezdjenek el képessé válni arra, hogy különbséget tudjanak tenni tények és vélemények között. Kezdjék megtanulni, az információkat kritikusan szemlélni, a saját közösségeik jelenségeinek összefüggéseit tanári segítséggel megkeresni, e jelenségeket összehasonlítani.

Konkrét eseményekhez kapcsolódóan ismerjék fel a folyamatosság és a változások szerepét saját és családjuk, valamint a közösség életében. A megismer eseményekhez kapcsolódóan tudatosítsák, hogy a folyamatosságnak, az értékek megőrzésének nagy szerepe van a saját és családjuk életében, valamint a tágabb környezetük életében. A tananyagok feldolgozása során ismerjék meg azokat az alapvető elemzési, értelmezési szempontokat, módszereket, amelyek segítségével képesek lesznek kialakítani véleményüket folyamatokról, személyekről, helyzetekről, eseményekről, intézményekről.

Az etika tanításának-tanulásnak a tanulók kommunikációs képességének, szóbeli és írásos kifejezőképességének fejlesztésében is jelentős szerepe van. A tanulók szerezzenek gyakorlatot hallássérülésüknek és kommunikációs képességüknek megfelelően események rövid elbeszélésében. Tanuljanak meg hallássérülésüknek és kommunikációs képességüknek megfelelően írásban válaszolni írásbeli kérdésekre. Hallássérülésüknek és kommunikációs képességüknek megfelelően kezdjék el elsajátítani a kulturált kommunikáció, társalgás technikáit és szabályait. Hallássérülésüknek, kommunikációs képességüknek és értelmi képességüknek megfelelően kezdjenek el képessé válni saját véleményük elmondására, valamint a másik fél véleményének megértésére és figyelembe vételére.

A saját, a családi és a közösségi élet eseményei időben és térben játszódnak. A folyamatok és történések hatékony ismerete nem alakulhat ki időbeli és térbeli tájékozódási képesség nélkül. Ennek gyakoroltatására szükség van. A tanulóknak az eseményeket hallássérülésüknek, kommunikációs szintjüknek és értelmi képességüknek megfelelően térben is el kell tudni helyezniük.

Az erkölcsstan tanítása során fontos az anyanyelvi készségek intenzív fejlesztése:

- kommunikációs készség,
- szóbeli és írásbeli közlés,
- beszéd- és szövegértés készségei,
- aktív és passzív szókincs gyarapítása,

- passzív szókincs aktivizálási folyamatának gyorsítása.

Kiemelt feladat az ismeretek bővítésével kapcsolatos fogalomrendszer pontos kiépítése, a tudáselemek értő, értelmező összekapcsolása (a felfogás, a feldolgozás, alkalmazás) szintjének fejlesztésével.

Összesített óraszám táblázat évfolyamonként

Évfolyam	1.		2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	Ek. 1.	1.							
Éves óraszám	34	34	34	34	34	34	34	34	34
Heti óraszám	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Etika

A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók számára készített helyi tanterv a kerettanterv alapján készült

1. évfolyam előkészítő 1. osztály és 1. osztály

Az iskolai erkölcsi nevelés a kisgyermekkor alapokra épít. A szeretett személyek által megjelenített erkölcsi normák alakítják ki az első ítéleteket arról, hogy mi a jó és mi a rossz. A gyerekek az óvodában megismerkednek a társas normák első intézményesített formáival. Ezek betartása révén tapasztalatokat szereznek a családnál tágabb közösséghez tartozás élményéről és rendjéről. A gyermek viselkedésének alakulása függ a környezeti hatásoktól, és visszahat a gyermek egész személyiségének fejlődésére. Az alapvető viselkedési normák megismerése lehetőséget teremt arra, hogy képesek legyenek érzelmeiket, mozgásukat ellenőrizni.

Az általános iskola 1. évfolyamán egyre több időt töltenek a gyerekek a kortársaikkal. Az együttműködést igénylő feladatokban sikereket és kudarokat élnek át, amelyek jó alapot

adnak az önismeret, a társas kultúra, valamint a szociális kompetencia fejlődésének tudatos pedagógiai eszközökkel való támogatására.

Az ismeretátadás, a képességfejlesztés és a normaközvetítés egyaránt elősegíti az egyéni identitástudat kialakulását, a helyi nemzeti, európai közösségekhez való tartozás személyes megélését. Az 1. évfolyamos tanulónak lehetőséget kell biztosítani, hogy átélje a közösséghez, szülőföldhöz, nemzethez tartozás örömét.

Az első két évfolyamon az önismeret és önértékelés, a szociális és környezeti érzékenység, a szűkebb és tágabb környezetben (család, iskola, lakóhely) való tájékozódás, alapvető kommunikációs formák megismerése, elemi magatartási szabályok gyakoroltatása a cél.

A tanulók megismerési folyamataira – az észlelés, a figyelem, az emlékezet, a képzelet és a gondolkodás – ráépülhet a hallássérült értelmi fogyatékos gyermek szóbeli anyanyelvi kommunikációjának célzott fejlesztése. Az önkifejezés különféle formái a mesélés, az élményeken alapuló rajzolás, festés, mintázás és a mozgás lehetőséget teremtenek a kifejezőképesség életkornak megfelelő formálásához is.

A tantárgy lehetőséget nyújt az 1. évfolyamos gyermekek harmonikus fejlődéséhez szükséges állandóság és érzelmi biztonság megteremtéséhez.

Az alsó tagozat első évfolyamán az etika tantárgy elsődleges feladata az öntudatos erkölcsi-etikai gondolkodás kialakítása tanári útmutató segítségével. Továbbá a hallássérült értelmi fogyatékos tanuló számára megfelelő kommunikációs csatornák segítségével önmagáról és közvetlen környezetéről szerzett ismereteinek tudatossá tétele, a legalapvetőbb szocio-emocionális eszköztárának létrehozása és a szokásszintű viselkedések belsővé válása.

Az érzelmi-lelkületi nevelés során figyelembe kell vennünk, hogy a korai iskoláskorban elcsitulnak a viharos ösztöntendenciák, és a hallássérült értelmi fogyatékos tanuló érzelmvilágában is törekszik a hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően a felnőtt világ elvárásainak megfelelni. A család, mint az érzelmek legfontosabb biztosítója, továbbra is döntő jelentőségű a számára, de már képes elfogadni a pedagógusok és a kortársak érzelmi megnyilvánulásait. A megterhelő érzelmekkel nem tud egyedül megküzdeni. A gyermekkor meghatározó érzelmei: a szeretet, a biztonság, a bizalom, a félelem. Fontos e korosztály esetében a szülővel, a tanárokkal, a tekintélyszemélyekkel való kapcsolat.

Fontos szempont a tanító nyitott, válaszkész, az őszinte véleménynyilvánítást folyamatosan fenntartó, támogató és tiszteletben tartó pedagógiai attitűdje a tanulók hallássérülésének,

kommunikációs akadályozottságának, értelmi képességeinek és életkori sajátosságainak figyelembevételével. A tanórákon a korosztály hallássérüléséhez, kommunikációs képességéhez és értelmi képességeihez alkalmazkodva nagyobb súllyal jelennek meg a rajzos, kreatív, mozgásos, dramatikus játékok, helyzetgyakorlatok. Új elem az önmagára figyelő magatartás fejlesztése, az érzések, gondolatok a tanuló hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességnek megfelelő megfogalmazása. Mind az életkor, mind a tantárgy sajátosságai miatt az 1. osztályos kerettantervben különös jelentősége van az egyéni különbségeket figyelembe vevő, tanulói sokszínűségekre érzékenyen reagáló differenciált bánásmódnak.

Az 1. évfolyam tananyaga a hallássérült értelmileg fogyatékos tanulók önmagukhoz való viszonyulására, alapvető önismeretére, valamint elemi környezetükre, a rokon és kortárskapcsolatok közegeire összpontosít. Az első évfolyamon a társadalmunk kulturális életét alapvetően meghatározó zsidó-keresztény kultúra világképével és szokásrendszerével ismerkednek meg. Ezek az egyházi ünnepkörök és hagyományok közös, a tanuló hallássérülésének, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelő feldolgozásával valósulnak meg. A tevékenységközpontú, a hallássérült tanulók tanításának módszerére, tanulási tapasztalatokra épülő módszerek lehetőséget nyújtanak a hallássérült értelmileg akadályozott tanulók számára a hallássérülésnek és a kommunikációs képességnek megfelelő személyes véleményalkotásra, a közösséghez tartozás élményének megélésére.

1. évfolyam előkészítő 1. osztály

A témakörök áttekintő táblázata:

Heti óraszám: 1 óra

Éves óraszám: 34 óra

Témakör neve	Óraszám
Az én világom	10
Társaim - Ők és én	12
Közvetlen közösségeim – A család és a gyerekek	12
Összes óraszám:	34

1. évfolyam előkészítő 1. osztály

Témakör	1. Az én világom	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	Önmaga közvetlen érzékelése és másoktól való megkülönböztetése. Az érzelmek elemi szintű érzékelése és megnyilvánulása.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári segítséggel saját tulajdonságait felismeri, azonosítja, megfogalmazza. - tanári irányítás segítségével megalapozza az egészséges önértékelését. - megadott szempontok alapján a szűkebb környezetét megismeri. - tanári irányítás segítségével alakítja a szociális és környezeti érzékenységet.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Ki vagyok én? Személyes adataim: - vezeték- és keresztnévem, becenevem, - születési helyem, születésem ideje, - lakcímem, - iskolám adatai (név, cím, osztályfok). Külső jegyeim: - külső tulajdonságaim, megjelenésem, - kire hasonlítok a családban, - milyennek látom magam, - miből ítélnék meg bennünket mások. Belső tulajdonságaim: - mit szeretek magamban, - mit szeretnek bennem mások, - miben vagyok ügyes, - miben hasonlítok társaimra, miben különbözöm tőlük,	A témakör tanulása eredményeként a tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári irányítással a verbális - és metakommunikáció segítségével próbálja a saját adatait közölni; - tanári irányítással verbális - és metakommunikáció, valamint dramatikus játékok segítségével próbálja a saját külső és belső tulajdonságait kifejezni; - tanári útmutató segítségével próbálja önmagát megismerni, helyes testképet kialakítani önmagáról; - tanári útmutató segítségével célokat tűz ki maga elé, és a felnőtt irányítása mellett próbálja betartani

- jó és rossz tulajdonságaim. Kedvenceim: - kedvenc játékaim, állataim, ruháim, könyveim, ételeim, meséim, mesehőseim, - miért szeretem kedvenceimet (kedvencekhez fűződő személyes érzések, élmények). Élettörténetem: - kisgyermekkor, óvodai élményeim, - óvodám és iskolám összehasonlítása.	a saját céljai eléréséhez szükséges főbb lépéseket; - tanári útmutató segítségével kitűzött céljai megvalósítása közben gyakorolja az önkontrollt;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	lány, fiú, születésnap, tulajdonság, kedvenc, élmény.(én, viszonyulás a másik emberhez, érzélem, érzület, öröm, bánat, félelem, harag, otthon, védettség, bizalom, fejlődés, változás, cél, szokás)

Témakör	2. Társaim – Ők és én	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A család és rokonság elemi szintű ismerete. Személyes tapasztalatok a családi és közösségi ünnepek kapcsán.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári irányítás segítségével fejleszti a személyes kapcsolatokban és a környezetben való tájékozódás képességét. - tanári irányítás segítségével megérzi a társak, barátok, segítő közeg fontosságát, kezd kialakulni benne a közösségi érzés. - tanári segítséggel kezdi elmélyíteni az egymáshoz való odafordulás jelentőségét. - tanári segítséggel kezdi megismerni az alapvető kommunikációs formákat, kezd tudatosan használni azokat, kezd kifejezni személyes érzéseit és gondolatait. - tanári segítséggel megismeri az elemi magatartási szabályokat iskolai és iskolán kívüli helyzetekben és gyakorolja azokat.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek		Tanulási eredmények
Társas kapcsolataim: - családi-rokoni kapcsolataim, közeli és távoli rokonaim; - ki a rokonom, ki az ismerősöm, ki a barátom; - iskolai kapcsolataim az iskolában dolgozó felnőttekkel és osztálytársakkal; - kiket szeretek és kiket nem szeretek környezetemben; - hogyan tudom kifejezni szeretetemet, hogyan fejezik ki mások felém a szeretetüket. Kommunikáció kapcsolatfelvétel felnőttel, gyerekekkel: - gondolataim kifejezése szavakkal, gesztusokkal stb.; - a megfelelő köszönés formái felnőtteknek, társaknak; - felnőttek, társak udvarias megszólítása; - a kérés, felszólítás, figyelmeztetés, érdeklődés módjai; - segítség kérése ismerős felnőttől, társtól vagy idegenektől; - helyzetgyakorlatok az alapvető illemszabályok betartásával.		A témakör tanulása eredményeként a tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári irányítás segítségével életkorának megfelelően alkalmazza a beszélgetés alapvető szabályait; - megadott szempontok alapján próbálja mások helyzetébe képzelni magát, és gyakorolja megérteni a másik személy nézőpontját és érzéseit; - különbséget tesz verbális és nem verbális jelzések között, és törekszik ezek értelmezésére; - tanári segítséggel elkezd megkülönböztetni a felnőttekkel és társakkal folytatott interakciós helyzeteket, és tanulja azonosítani azok sajátos szabályait; - tanári segítséggel fejleszti a kommunikációs eszköztárát ahhoz, hogy barátsággá alakuló kapcsolatokat kezdeményezzen; - érzékeli a testi és érzelmi biztonságot; - tanári irányítással verbális és metakommunikáció, valamint dramatikus játékok segítségével alakítja a közösségi viselkedésformáját és próbálja követni a magatartási normákat;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	rokon, ismerős, ismeretlen, barát, felnőtt, gyermek, megszólítás, köszönés, segítségkérés, udvariasság, illem, szeretet	

Témakör	3. Közvetlen közösségeim – A család és a gyerekek	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	Személyes tapasztalatok az elemi szintű kommunikációról és a társaival való kapcsolatáról	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári segítséggel tudatosítja a családi-rokoni kapcsolatokat. - megadott szempontok alapján tapasztalatokat szerez különböző családi értékekről. - tanári segítséggel tudatosítja az otthoni és az iskolai örömeit. - tanári irányítás segítségével megismerkedik az ünnepekkel és azok hagyományaival. - tanári irányítás segítségével megismeri a mindennapi szokásokat, szabályokat, tilalmakat és megérti azok szükségességét. - tanári irányítás segítségével megismeri az egészséges élethez szükséges napirendet.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Közösségeim: - milyen csoportokhoz tartoztam régen, milyen csoportokhoz tartozom most; - milyen közösségekhez tartozom az iskolában és az iskolán kívül. Családom: - kik élnek a családban családtagok bemutatása, családrajz; - kapcsolat a családtagokkal; - a családi együttlét örömei; - helyem a családban; - segítség és munkamegosztás a családban; - gyermekkori élményeim; - ünnepek és hagyományok a családban; - otthoni szabadidős tevékenységek. Napirendem: - egy napom otthon; - milyen feladataim vannak otthon; - egy napom az iskolában;	A témakör tanulása eredményeként a tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári segítséggel próbálja felismerni a különböző élethelyzetek (pl. új családtag érkezése, egy családtag elvesztése, iskolai siker, kudarc, új barátság, kiközösítés) érzelmi megnyilvánulásait; - tanári irányítás segítségével próbálja megérteni a családi szokások jelentőségét a családi összetartozás megélésében és bizalmi kapcsolatainak alakulásában; - képes azonosítani a szeretet és elfogadás jelzéseit; - érzékeli az őt ért bántalmazást, felismer néhány olyan segítő bizalmi személyt, akihez segítségért

- milyen feladataim vannak az iskolában; - hétköznapi és hétvégi napirendje (miben hasonlít, miben különbözik egy hétköznapi a hétvégi napoktól).	- fordulhat; - megadott szempontok alapján saját viselkedésre vonatkozóan gyakorolja a reflektálást; - tanári irányítással verbális - és metakommunikáció, valamint dramatikus játékok segítségével alakítja a közösségi viselkedésformáját és próbálja követni a magatartási normákat;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	család, rokon, közösség, segítségnyújtás, hagyomány, ünnep, szabadidő hétköznapi, feladat

A fejlesztés várt eredményei az 1. évfolyam előkészítő 1. osztály végén:

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően:

- elemi ismeretekkel rendelkezik személyi adatairól, külső tulajdonságairól
- a körülötte élő gyermekekhez és felnőttekhez barátságos magatartással közeledik, pozitívan viszonyul a környezetéhez
- udvariasan kommunikál környezetével (gyerekkel, felnőttel) köszönés, kérés, beszélgetés során
- érzéseit, gondolatait rajzban, mozgással és szóban fejezi ki
- különbséget tesz mese és valóság között

Etika

A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók számára

készített helyi tanterv a kerettanterv alapján készült

1. évfolyam 1. osztály

A témakörök áttekintő táblázata:

Heti óraszám: 1 óra

Éves óraszám: 34 óra

Témakör neve	Óraszám
Az én világom	10
Társaim - Ők és én	12
Közvetlen közösségeim – A család és a gyerekek	12
Összes óraszám:	34

1. évfolyam 1. osztály

Témakör	1. Az én világom	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	Önmaga közvetlen érzékelése és másoktól való megkülönböztetése. Az érzelmek elemi szintű érzékelése és megnyilvánulása.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári segítséggel saját tulajdonságait felismeri, azonosítja, megfogalmazza. - tanári irányítás segítségével megalapozza az egészséges önértékelését. - megadott szempontok alapján a szűkebb környezetét megismeri. - tanári irányítás segítségével alakítja a szociális és környezeti érzékenységét.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Ki vagyok én? Személyes adataim: - vezeték- és keresztnévem, becenevem, - születési helyem, születésem ideje, - lakcímem, - iskolám adatai (név, cím, osztályfok). Külső jegyeim: - külső tulajdonságaim, megjelenésem, - kire hasonlítok a családban, - milyennek látom magam, - miből ítélnék meg bennünket mások. Belső tulajdonságaim: - mit szeretek magamban, - mit szeretnek bennem mások, - miben vagyok ügyes, - miben hasonlítok társaimra, miben különbözöm tőlük, - jó és rossz tulajdonságaim. Kedvenceim: - kedvenc játékaim, állataim, ruháim, könyveim, ételeim, meséim, mesehőseim, - miért szeretem kedvenceimet (kedvencekhez fűződő személyes érzések, élmények). Élettörténetem: - kisgyermekkori, óvodai élményeim, - óvodám és iskolám összehasonlítása.	A témakör tanulása eredményeként a tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári irányítással a verbális - és metakommunikáció segítségével próbálja a saját adatait közölni; - tanári irányítással verbális - és metakommunikáció, valamint dramatikus játékok segítségével próbálja a saját külső és belső tulajdonságait kifejezni; - tanári útmutató segítségével próbálja önmagát megismerni, helyes testképet kialakítani önmagáról; - tanári útmutató segítségével célokat tűz ki maga elé, és a felnőtt irányítása mellett próbálja betartani a saját céljai eléréséhez szükséges főbb lépéseket; - tanári útmutató segítségével kitűzött céljai megvalósítása közben gyakorolja az önkontrollt;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	lány, fiú, születésnap, tulajdonság, kedvenc, élmény.(én, viszonyulás a másik emberhez, érzélem, érzület, öröm, bánat, félelem, harag, otthon, védettség, bizalom, fejlődés, változás, cél, szokás)

Témakör	Társaim – Ők és én	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A család és rokonság elemi szintű ismerete. Személyes tapasztalatok a családi és közösségi ünnepek kapcsán.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári irányítás segítségével fejleszti a személyes kapcsolatokban és a környezetben való tájékozódás képességét. - tanári irányítás segítségével megérzi a társak, barátok, segítő közeg fontosságát, kezd kialakulni benne a közösségi érzés. - tanári segítséggel kezdi elmélyíteni az egymáshoz való odafordulás jelentőségét. - tanári segítséggel kezdi megismerni az alapvető kommunikációs formákat, kezdi tudatosan használni azokat, kezdi kifejezni személyes érzéseit és gondolatait. - tanári segítséggel megismeri az elemi magatartási szabályokat iskolai és iskolán kívüli helyzetekben és gyakorolja azokat.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Társas kapcsolataim: - családi-rokoni kapcsolataim, közeli és távoli rokonaim; - ki a rokonom, ki az ismerősöm, ki a barátom; - iskolai kapcsolataim az iskolában dolgozó felnőttekkel és osztálytársakkal; - kiket szeretek és kiket nem szeretek környezetemben; - hogyan tudom kifejezni szeretetemet, hogyan fejezik ki mások felém a szeretetüket. Kommunikáció kapcsolatfelvétel felnőttel, gyerekekkel: - gondolataim kifejezése szavakkal, gesztusokkal stb.; - a megfelelő köszönés formái felnőtteknek, társaknak; - felnőttek, társak udvarias megszólítása; - a kérés, felszólítás, figyelmeztetés, érdeklődés módjai;	A témakör tanulása eredményeként a tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári irányítás segítségével életkorának megfelelően alkalmazza a beszélgetés alapvető szabályait; - megadott szempontok alapján próbálja mások helyzetébe képzelni magát, és gyakorolja megérteni a másik személy nézőpontját és érzéseit; - különbséget tesz verbális és nem verbális jelzések között, és törekszik ezek értelmezésére; - tanári segítséggel elkezd megkülönböztetni a felnőttekkel és társakkal folytatott interakciók

- segítség kérése ismerős felnőttől, társtól vagy idegenektől; - helyzetgyakorlatok az alapvető illemszabályok betartásával.	- helyzeteket, és tanulja azonosítani azok sajátos szabályait; - tanári segítséggel fejleszti a kommunikációs eszköztárát ahhoz, hogy barátsággá alakuló kapcsolatokat kezdeményezzen; - érzékeli a testi és érzelmi biztonságot; - tanári irányítással verbális és metakommunikáció, valamint dramatikus játékok segítségével alakítja a közösségi viselkedésformáját és próbálja követni a magatartási normákat;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	rokon, ismerős, ismeretlen, barát, felnőtt, gyermek, megszólítás, köszönés, segítségkérés, udvariasság, illem, szeretet

Témakör	3. Közvetlen közösségeim – A család és a gyerekek	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	Személyes tapasztalatok az elemi szintű kommunikációról és a társaival való kapcsolatáról	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári segítséggel tudatosítja a családi-rokoni kapcsolatokat. - megadott szempontok alapján tapasztalatokat szerez különböző családi értékekről. - tanári segítséggel tudatosítja az otthoni és az iskolai örömeit. - tanári irányítás segítségével megismerkedik az ünnepekkel és azok hagyományaival. - tanári irányítás segítségével megismeri a mindennapi szokásokat, szabályokat, tilalmakat és megérti azok szükségességét. - tanári irányítás segítségével megismeri az egészséges élethez szükséges napirendet.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Közösségeim: - milyen csoportokhoz tartoztam régen, milyen csoportokhoz tartozom most; - milyen közösségekhez tartozom az iskolában és az iskolán kívül. Családom: - kik élnek a családban családtagok bemutatása, családrajz; - kapcsolat a családtagokkal; - a családi együttlét örömei; - helyem a családban; - segítség és munkamegosztás a családban; - gyermekkori élményeim; - ünnepek és hagyományok a családban; - otthoni szabadidős tevékenységek. Napirendem: - egy napom otthon; - milyen feladataim vannak otthon; - egy napom az iskolában; - milyen feladataim vannak az iskolában; - hétköznapi és hétvégi napirendje (miben hasonlít, miben különbözik egy hétköznapi a hétvégi napoktól).	A témakör tanulása eredményeként a tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári segítséggel próbálja felismerni a különböző élethelyzeteket (pl. új családtag érkezése, egy családtag elvesztése, iskolai siker, kudarc, új barátság, kiközösítés) érzelmi megnyilvánulásait; - tanári irányítás segítségével próbálja megérteni a családi szokások jelentőségét a családi összetartozás megélésében és bizalmi kapcsolatainak alakulásában; - képes azonosítani a szeretet és elfogadás jelzéseit; - érzékeli az őt ért bántalmazást, felismer néhány olyan segítő bizalmi személyt, akihez segítségért fordulhat; - megadott szempontok alapján saját viselkedésre vonatkozóan gyakorolja a reflektálást; - tanári irányítással verbális - és metakommunikáció, valamint dramatikus játékok segítségével alakítja a közösségi viselkedésformáját és próbálja követni a magatartási normákat;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	család, rokon, közösség, segítségnyújtás, hagyomány, ünnep, szabadidő, hétköznapi, feladat

A fejlesztés várt eredményei az 1. évfolyam 1. osztály végén:

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően:

- elemi ismeretekkel rendelkezik személyi adatairól, külső tulajdonságairól
- a körülötte élő gyermekekhez és felnőttekhez barátságos magatartással közeledik, pozitívan viszonyul a környezetéhez

- udvariasan kommunikál környezetével (gyerekkel, felnőttel) köszönés, kérdés, beszélgetés során
- érzéseit, gondolatait rajzban, mozgással és szóban fejezi ki
- különbséget tesz mese és valóság között

Etika

A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók számára készített helyi tanterv a kerettanterv alapján készült 2. évfolyam

Az iskolai erkölcsi nevelés a kisgyermekkori alapokra épít. A szeretett személyek által megjelenített erkölcsi normák alakítják ki az első ítéleteket arról, hogy mi a jó, és mi a rossz. A gyerekek az első évfolyamon megismerkedtek a társas normák intézményesített formáival. Ezek betartása révén tapasztalatokat szereznek a családnál tágabb közösséghez tartozás élményéről és rendjéről. A gyermek viselkedésének alakulása függ a környezeti hatásoktól, és visszahat a gyermek egész személyiségének fejlődésére. Az alapvető viselkedési normák megismerése lehetőséget teremt arra, hogy a tanulók képesek legyenek érzelmeiket, mozgásukat ellenőrizni.

Az általános iskola 2. évfolyamán egyre több időt töltenek a gyerekek a kortársaikkal. Az együttműködést igénylő feladatokban sikereket és kudarccokat élnek át, amelyek jó alapot adnak az önismeret, a társas kultúra, valamint a személyes és társas kapcsolati kompetenciák fejlődésének tudatos pedagógiai eszközökkel való támogatására.

Az ismeretátadás, a képességfejlesztés és a normaközvetítés egyaránt elősegíti az egyéni identitástudat kialakulását, a helyi nemzeti, európai közösségekhez való tartozás személyes megélését. Az 2. évfolyamos tanulónak lehetőséget kell biztosítani, hogy átélje a közösséghez, szülőföldhöz, nemzethez tartozás örömét.

A második évfolyamon is az önismeret és önértékelés, a szociális és környezeti érzékenység, a szűkebb és tágabb környezetben (család, iskola, lakóhely) való tájékozódás, alapvető kommunikációs formák megismerése, elemi magatartási szabályok gyakoroltatása a cél.

A tanulók megismerési folyamataira az észlelés, a figyelem, az emlékezet, a képzelet és a gondolkodás ráépülhet a szóbeli anyanyelvi kommunikáció célzott fejlesztése. Az önkifejezés különféle formái, a mesélés, az élményeken alapuló rajzolás, festés, mintázás és a mozgás lehetőséget teremtenek a kifejezőképesség életkornak megfelelő formálásához is. A tantárgy lehetőséget nyújt az 2. osztályos gyermekek harmonikus fejlődéséhez szükséges állandóság és érzelmi biztonság megteremtéséhez.

A témakörök áttekintő táblázata:

Heti óraszám: 1 óra

Éves óraszám: 34 óra

Témakör neve	Óraszám
Tágabb közösségeim – A lakóhelyi közösség	10
A környező világ	12
Az európai kultúra hatása az egyén értékrendjére	12
Összes óraszám:	34

2. évfolyam

Témakör	Tágabb közösségeim – A lakóhelyi közösség	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	A családban, az iskolában és a lakóhelyen a korábbiakban megélt, ciklikusan visszatérő ünnepek és szokások.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - megadott szempontok alapján megismeri a lakóhelyi környezet és a lakóhely hagyományait. - tanári irányítás segítségével tájékozódik a lakóhelyen, a lakóhellyel kapcsolatos tapasztalatai bővülnek. - megadott szempontok alapján megkülönbözteti a különböző településfajták jellegzetességeit.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek		Tanulási eredmények
Lakóközösség, amelyben élek: - lakóhelyem jellegzetességei; - lakóközösségem tagjai, a velük való kapcsolatom; - ki lakik az utcában, kik a szomszédjaim; - lakóhelyi környezetem hagyományai. Más lakóhelyek és azok szokásai: - lakóhelyemtől távoli helyek.		A témakör tanulása eredményeként a tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári útmutató segítségével megismer néhány, a közvetlen lakóhelyéhez kapcsolódó, alapvető kulturális és természeti értéket;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	lakóhely, szomszéd, falu, város, szokás, hagyomány	

Témakör	A környező világ	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A természeti környezettel, a természetvédelemmel és környezetvédelemmel kapcsolatos előzetes ismeretek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári irányítás segítségével elkezd kialakítani a lakóhely élővilágához fűződő személyes kapcsolatát. - tanári segítséggel elkezd megalapozni a környező élővilág megóvására irányuló felelősségérzetét.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek		Tanulási eredmények
Jó és rossz: - történetek, mesék jó és rossz tulajdonsággal felruházott szereplői (jó-rossz, szép-csúnya, jószágos-gonosz, igazságos). Növények és állatok környezetünkben: - növények szerepe életünkben; - állatok szerepe környezetünkben; - növények ápolása, állatok gondozása; - mit tehet egy kisgyermek környezete védelméért.		A témakör tanulása eredményeként a tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - nyitott a természet szépségeire, óvja, vigyázza környezetét; - érzéseit, gondolatait rajzban, mozgással és szóban fejezi ki; - megadott szempontok alapján különbséget tesz mese és valóság között;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	tulajdonság, jó-rossz, szép-csúnya, jószágos-gonosz, igazságos, növény, állat, gondozás, felelősség, természetvédelem	

Témakör	Az európai kultúra hatása az egyén értékrendjére	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	Előzetes ismeretek az egyházi ünnepekről és a kulturális szokásokról.	
A tematikai egység nevelési- fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári irányítás segítségével megismeri, hogy országunkon belül számos kisebbség él, amelyek kultúrája a nemzeti kultúrát gazdagítja. - tanári segítséggel megismeri a kisebbségek szokásait és ünnepeiket, és elfogadja azokat. - tanári segítséggel megismeri a zsidó és a keresztény Biblia tanításait. - tanári útmutató segítségével megérti, hogy más népeknek is megvannak a maguk kulturális hagyományai, amelyek ugyanolyan értékesek, és számukra ugyanolyan fontos, mint nekünk a mieink.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Kérdések a világról: - Hallássérülésének és kommunikációs képességeinek megfelelően saját kérdések megfogalmazása az ismeretlenről. - A környező világ megismerési módjainak összegyűjtése (megfigyelés, magyarázat, kérdések a tapasztaltabbakhoz, szöveges, filmes források). - Tanári irányítás mellett, gondolatok megfogalmazása a tapasztalaton túli világról (a gondolkodás, gondviselés, megismerés, képzelet, világmindenség, idő fogalma). Vallás, hit: - Egyházi ünnepkörök és a hozzájuk kapcsolódó népszokások: Mikulás, karácsony, húsvét, pünkösd történetének megismerése felnőtt segítséggel (például Jézus születésének	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - megismeri az olvasott vagy a hallott bibliai tanításokban és más kulturálisan hagyományozott történetekben megjelenő együttélési szabályokat; - tanári segítséggel megismer többféle, a jelentősebb vallási ünnepekhez kapcsolódó egyházi és kulturális szokást;

története a keresztény vallásokban; a hanuka ünnepe a zsidó vallásban). - A környezetben található egyházak, felekezetek néhány vallási szokásának megismerése. Erkölc: - Az együttélést befolyásoló főbb értékek azonosítása vallási vagy kulturálisan hagyományozott történetekben (bibliai történetek, mesék, mondák). - A szeretet, tisztelet, segítőkészség, türelem megjelenési módjainak felismerése a mindennapokban. - Tanári segítséggel gondolatok megfogalmazása a jóról és a rosszról; - Annak felismerése, hogy az emberek nem egyértelműen jók vagy rosszak, csak a cselekvéseik ítélték meg.	
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	vallás, hit, egyházi ünnepkörök, népszokások, érték, szeretet, tisztelet, segítőkészség, türelem, jó és rossz

A fejlesztés várt eredményei a 2. évfolyam végén:

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően:

- a körülötte élő gyermekekhez és felnőttekhez barátságos magatartással közeledik, pozitívan viszonyul a környezetéhez
- udvariasan kommunikál környezetével (gyerekkel, felnőttel) köszönés, kérés, beszélgetés során
- képességeinek megfelelően nyitott a természet szépségeire, óvja, vigyázza környezetét
- érzéseit, gondolatait rajzban, mozgással és szóban fejezi ki
- különbséget tesz mese és valóság között

Etika

A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók számára készített helyi tanterv a kerettanterv alapján készült

3. évfolyam

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló közvetlen környezetébe való beilleszkedésének, sikeres, egyben önálló életvezetésének kulcsa az erkölcsi normák által meghatározott értékekhez való alkalmazkodás. Az elfogadás, a segítőkészség elveinek megismerése elősegíti a közösségbe való hatékony beilleszkedést. A 3. évfolyamos hallássérült értelmi fogyatékos tanulónak is lehetőséget kell biztosítani, hogy átélje a közösséghez tartozás örömét.

A 3. évfolyamon az önfegyelem, az önkontroll, a szociális magatartás kialakulásának, a konfliktusok kezelésének segítése a cél. Kiemelt szerepet kap a szociális érzékenység erősítése, a többféle közösséghez tartozás felismertetése; az összetartozás, a szabályok szerepének megértése. A tantárgy lehetőség kínál a családi életre nevelés különféle témáinak feldolgozásához, amit össze lehet hangolni a kommunikációs kompetenciák aktuális fejlesztési céljaival. Az érzések, gondolatok kifejezésére a rajzolás, festés, mintázás önkifejezési formái mellett egyre hangsúlyosabb szerepet kapnak a szabad, oldott hangulatú beszélgetések. Törekedni kell a szűkebb környezetben jelen levő kulturális örökség bemutatására, annak feltárására, a hagyományok és helyi tradíciók megismerésére, elsősorban a közvetlen tapasztalás útján.

A témakörök áttekintő táblázata:

Heti óraszám: 1 óra

Éves óraszám: 34 óra

Témakör neve	Óraszám
Milyen vagyok, milyennek látnak mások	10
Közösségben és egyedül – a társaim és én	12
Az osztály és az iskola	12
Összes óraszám:	34

3. évfolyam

Témakör	Milyen vagyok, milyennek látnak mások	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	Önmaga közvetlen érzékelése és másoktól való megkülönböztetése. Az érzelmek elemi szintű érzékelése és megnyilvánulása.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári útmutató segítségével fejleszti önismeretét, önfogadását és példaképet keres. - tanári segítséggel kialakítja az önfegyelmét, önkontrollját, és a megfelelő szociális magatartását.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Tulajdonságaim: - külső és belső tulajdonságaim, - miben vagyok ügyes, - kapcsolataim társakkal, felnőttekkel. Szokásaim, érzelmeim, indulataim: - mindennapi feladataim az iskolában és otthon; - szabadidős tevékenységeim; - érzéseim, indulataim kifejezése (öröm, bánat, düh, szomorúság, önzés, önzetlenség). Hősök és példaképek: - kedvenc mesehőseim, pozitív tulajdonságaikkal való azonosulás.	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - képet alkot saját külső és belső tulajdonságairól; - tanári segítséggel megtanulja, hogy a hiányosságok javíthatók, a gyengeségek fejleszthetők, és teljesíthetők; - tanári segítséggel rövid távú célokat tűz maga elé saját tudásának és képességeinek fejlesztése céljából;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	külső, belső tulajdonság, önismeret, szokás, érzelem, indulat, öröm, bánat, düh, szomorúság, önzés, önzetlenség, segítőkészség, példakép, mesehős

Témakör	Közösségben és egyedül – a társaim és én	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	Az emberi kapcsolatok elemi szintű ismerete. Személyes tapasztalatok a közvetlen közösségekről.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári segítséggel tudatosítja a hatékony kommunikáció feltételeit. - tanári útmutató segítségével fejleszti a baráti kapcsolatok létrehozásához, megtartásához és az esetleges konfliktusok kezeléséhez szükséges készségeit. - tanári segítséggel fejleszti szociális érzékenységét.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Párbeszéd: - beszélgetés helyzetei, beszélgető partnereim; - a testbeszéd szerepe (testtartás, arcjáték); - beszélgető partnerek figyelembe vétele (gyerek-felnőtt, család-iskola). Az igazi barát: - hogyan választok barátot; - ki az igazi barátom, milyen tulajdonságai vannak. Békében és haragban: - helyes viselkedési formák; - veszekedés, verekedés elkerülése, kibékülés. Elfogadva és elutasítva: - érzéseim, ha magányos vagyok; - hogyan fogadnak el társaim.	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári útmutató segítségével saját érdekeit és véleményét másokat nem bántó módon fejezi ki; - tanári útmutató segítségével felismeri az együttműködést segítő vagy akadályozó tevékenységeket és saját szerepét az együttműködésben; - tanári segítséggel figyel másokra, egyszerűen ki tudja fejezni érzéseit, gondolatait; - tanári segítséggel be tud kapcsolódni csoportos beszélgetésbe; - tanári útmutató segítségével kialakul szabálytudata, képes a szabályok betartására; - képes másokkal kapcsolatot kialakítani, felnőtt segítségével konfliktusokat feloldani;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	párbeszéd, odafigyelés, testbeszéd, arcjáték, testtartás, hanglejtés, barátság, öröm, bánat, harag, veszekedés, kibékülés, magányosság, elfogadás

Témakör	Az osztály és az iskola	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	Személyes tapasztalatok az elemi szintű kommunikációról és a társakkal való kapcsolatról.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári segítséggel felismeri a többféle közösséghez tartozást. - tanári útmutató segítségével átéli az osztályon belüli összetartozás érzése. - tanári segítséggel megismeri a szabályok szerepét és fontosságát a közösség életében. - tanári segítséggel erősíti a saját iskolához való kötődés érzését.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
A mi osztályunk: - kapcsolataim az osztályban, - közös és különböző tulajdonságaink, - közös szokásaink, - egymás segítése, összetartásunk. Az osztály működése: - közös szabályaink tanórán, szünetben, egyéb helyzetekben, - hogyan és miért tartjuk be a szabályainkat. A mi iskolánk: - iskolánk névadója, - iskolai szokások és hagyományok.	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári irányítás segítségével felméri az osztályközösségben elfoglalt helyét és feladatait; - tanári útmutató segítségével érdeklődésének és tudásának megfelelő feladatot vállal a közös munkában; - megadott szempontok alapján gyakorolja megkülönböztetni a sértő és tiszteletteljes közlési módokat hagyományos és digitális környezetben egyaránt; - tanári segítséggel be tud kapcsolódni csoportos beszélgetésbe; - tanári útmutató segítségével kialakul szabálytudata, képes a szabályok betartására; - képes másokkal kapcsolatot kialakítani, felnőtt segítségével konfliktusokat feloldani;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	csoport, közösség, osztály, összetartozás, hagyomány, szabály, szabályalkotás

A fejlesztés várt eredményei a 3. évfolyam végén:

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően:

- képe van saját külső és belső tulajdonságairól
- figyel másokra, egyszerűen ki tudja fejezni érzéseit, gondolatait
- be tud kapcsolódni csoportos beszélgetésbe
- kialakul szabálytudata, képes a szabályok betartására
- képes másokkal kapcsolatot kialakítani, felnőtt segítségével konfliktusokat feloldani

Etika

A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók számára készített helyi tanterv a kerettanterv alapján készült 4. évfolyam

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló közvetlen környezetébe való beilleszkedésének, sikeres, egyben önálló életvezetésének kulcsa továbbra is az erkölcsi normák által meghatározott értékekhez való alkalmazkodás. Az elfogadás, a segítőkészség elveinek megismerése elősegíti a közösségbe való hatékony beilleszkedést. A 4. évfolyamos hallássérült értelmi fogyatékos tanulónak lehetőséget kell biztosítani, hogy továbbra is átélje a közösséghez, szülőföldhöz, nemzethez tartozás örömét.

A 4. évfolyamon továbbra is cél marad: az önfegyelem, az önkontroll, a szociális magatartás kialakulásának, a konfliktusok kezelésének segítése. Kiemelt szerepet kap a szociális érzékenység erősítése, a többféle közösséghez tartozás felismertetése; az összetartozás, a szabályok szerepének megértése.

A tantárgy lehetőség kínál a családi életre nevelés, a hazafias nevelés különféle témáinak feldolgozásához, amit össze lehet hangolni a kommunikációs kompetenciák aktuális fejlesztési céljaival. Az érzések, gondolatok kifejezésére a rajzolás, festés, mintázás önkifejezési formái mellett egyre hangsúlyosabb szerepet kapnak a szabad, oldott hangulatú beszélgetések.

Törekedni kell a szűkebb és a tágabb környezetben jelen levő kulturális örökség bemutatására, annak feltárására, a néphagyományok és helyi tradíciók megismerésére, elsősorban a közvetlen tapasztalás útján.

A témakörök áttekintő táblázata:

Heti óraszám: 1 óra

Éves óraszám: 34 óra

Témakör neve	Óraszám
Kulturális nemzeti közösség	10
A környezetem és én – Az épített és a tárgyi világ	12
A mindenség és én – születés és elmúlás	12
Összes óraszám:	34

4. évfolyam

Témakör	Kulturális nemzeti közösség:	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	A családban, az iskolában és a lakóhelyen a korábbiakban megélt, ciklikusan visszatérő ünnepek és szokások.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári segítséggel megérti, hogy a magyar nemzeti közösség számára fontos összekötő kapocs a közös nyelv, a jelképek, a ciklikusan visszatérő szokások és ünnepek. - tanári útmutató segítségével azonosul ezekkel. - megadott szempontok alapján megismerkedik a Magyarországon élő más népcsoportok kulturális hagyományaival.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek		Tanulási eredmények
A nyelv, ami összeköt – milyen nyelvet használunk a családban, szűkebb és tágabb környezetünkben. Szokások és jelképek – magyarországi népszokások; – a magyarságot kifejező jelképek. Ünnepek – családi ünnepek; – nemzeti és állami ünnepeink. Más kultúrák, más szokások, más ünnepek – Magyarország másfajta kulturális közösségei - szokásaik, ünnepeik.		A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári segítséggel megérti, hogy a magyar emberek számára fontos összekötő kapocs a magyar nyelv, a jelképek, a ciklikusan visszatérő szokások és ünnepek; - tanári útmutató segítségével azonosul ezekkel; - érzelmileg kötődik a magyar kultúrához; - megadott szempontok alapján és tanári útmutató segítségével elemi szinten megismeri a Magyarországon élő más népcsoportok kulturális hagyományait; - a múlt értékeinek megismerésére és azok megóvására törekszik;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	anyanyelv, jelkép, nemzeti jelkép, népszokás, családi ünnep, nemzeti és állami ünnep	

Témakör	A környezetem és én – Az épített és a tárgyi világ	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A közvetlen társadalmi és ember által létrehozott környezettel kapcsolatos előzetes ismeretek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári útmutató segítségével kezdi megérteni a múlt értékei megőrzésének, továbbörökítésének jelentőségét. - tanári útmutató segítségével elkezdi megalapozni a helyes fogyasztói magatartását.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek		Tanulási eredmények
Lakóhelyi épített örökségünk: - a múlt építészeti emlékei; - lakóhelyünk története; - múzeumfalvak. Tárgyaink világa: - a múlt tárgyi emlékei a családban és a múzeumokban; - a régi világ és napjaink tárgyainak összehasonlítása. A világ öröksége: - a világ legszebb, legkülönlegesebb helyei, építményei, világörökség.		A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári segítséggel a múlt értékeinek megismerésére és azok megóvására törekszik; - tanári segítséggel megfogalmazza személyes felelősségét a tárgyi környezet iránt; - tanári útmutató segítségével megoldási javaslatokat ismer meg a környezetének megőrzésére, esztétikus fejlesztésére;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	épített örökség, tárgyi örökség, múzeum, világörökség	

Témakör	A mindenség és én – születés és elmúlás	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A közvetlen természeti és társadalmi környezettel kapcsolatos előzetes ismeretek. Az emberi életéről szerzett közvetlen tapasztalatok.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári útmutató segítségével megismeri kezdet és a vég elvont fogalmát.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek		Tanulási eredmények
Kezdet és vég – a dolgok keletkezése és véget érése; – különböző mítoszok a világ keletkezéséről; – Bibliai ismeretek a világ teremtéséről és végéről. A világ megismerése		A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári útmutató segítségével életkorának megfelelő szinten kezdi megérteni, hogy mindennek van a kezdete és vége; - tanári segítséggel mítoszokat ismer meg a

– kíváncsiság és információszerzés világunkról; – személyes közvetlen és közvetett tapasztalatszerzés; – elképzeléseim a világról.	- világ keletkezéséről; - kezdi megérteni, hogy minden változik;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	születés, elmúlás, kezdet, vég, élet, halál, túlvilág, képzelet

A fejlesztés várt eredményei a 4. évfolyam végén:

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően:

- a tanuló életkorának és képességének megfelelő szinten képe van saját külső és belső tulajdonságairól
- figyel másokra, egyszerűen ki tudja fejezni érzéseit, gondolatait. bekapcsolódik csoportos beszélgetésbe
- kialakul szabálytudata, képes a szabályok betartására
- képes másokkal kapcsolatot kialakítani, felnőtt segítségével konfliktusokat feloldani.
- érzelmileg kötődik a magyar kultúrához
- elemi szinten megismeri más népek hagyományait, kulturális jelenségeit
- a múlt értékeinek megismerésére és azok megóvására törekszik

Etika

A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók számára

készített helyi tanterv a kerettanterv alapján készült

5. évfolyam

A közös európai és a magyar múlt örökségének megbecsülése a hallássérült értelmi fogyatékos tanulók nevelésénél is számottevő, hiszen a személyes identitás megalapozásának és fejlesztésének egyik jelentőségteljes pontja. Ebben az életszakaszban alakul ki, illetve erősödik meg a távlatosabb *időszemlélet* a hallássérült értelmi fogyatékos tanulók körében.

11-12 éves korban már megélt tapasztalatai vannak a gyerekeknek a jogok és kötelezettségek közötti kapcsolatról, mint ahogy arról is, hogy a társas együttéléshez szükségképpen hozzátartoznak az érdekellentétek és a konfliktusok.

Az épség és fogyatékoság, valamint az egészség és a betegség témakörében nagy szükség van gyógypedagógiai tanár kompetenciájára a gyakorlatban. A határ nagyon szűk; a hallássérült értelmi fogyatékos tanuló erkölcsi fejlődéséhez döntő módon járul hozzá, hogy legyen alapvető ismerete a fogyatékoságról, mint állapotról. Ismernie kell a különböző fogyatékoságtípusokból adódó életvezetési eltéréseket, az ebből fakadó nehézségeket, hogy empátiaérzéke fejlődjön. Ettől függetlenül nem szabad, hogy a hallássérült értelmi fogyatékos tanuló státuszát magára vonatkoztassa a téma tárgyalásánál, hiszen az alakuló személyiségére negatív irányban hathat.

Ezeket az éveket a nagy barátkozások jellemzik, ami felértékeli a gyerekek számára az önismerettel és a társas kapcsolatokkal összefüggő témákat. A hallássérült értelmi fogyatékos tanulók körében alapvető cél *az anyagi javakhoz és a pénzhez való viszony* elmélyült feldolgozása annak érdekében, hogy a tanulók értékrendje a későbbi – lehetőségekhez képest önálló – életvezetésüket is pozitív irányban befolyásolja.

Az erkölcsi témák ezekben az években jó nyersanyagot kínálnak az érdek- és értékkonfliktusok felismeréséhez és feldolgozásához is. A foglalkozásokon érdemes kiemelt szerephez juttatni az elkövetett hibák vagy rossz döntések miatt bekövetkező károk enyhítéséről, a jóvátételről és a jó visszaállításának lehetőségeiről való gondolkodást, valamint az ehhez kapcsolódó kommunikációs és közösségi technikák életkornak és képességeknek megfelelő szinten való elsajátítását.

A konfliktusok elemzése során fel kell mutatni, illetve meg kell erősíteni a problémák erőszakmentes, konstruktív és morálisan elfogadható kezelésének a mintáit. Különös tekintettel kell lenni a hallássérült értelmi fogyatékos tanulók személyiségéből és az adott tanuló képességeiből fakadó eltérésekre és biztosítani kell a több szinten történő differenciálást. Szinte valamennyi témakör alkalmas a tanulók szociális érzékenységének fejlesztésére, amihez ebben az életkorban különösen jó eszközt kínálnak a szerepjátékok. A szabad beszélgetés mellett talán ez a forma tudja leginkább elősegíteni a tanulókat foglalkoztató kérdések felszínre hozatalát, a kételyek megfogalmazását és a közös válaszkeresést.

A témakörök áttekintő táblázata:

Heti óraszám: 1 óra

Éves óraszám: 34 óra

Témakör neve	Óraszám
Test és lélek	12
Kapcsolat, barátság, szeretet	12
Kortársi csoportok	10
Összes óraszám:	34

5. évfolyam

Témakör	Test és lélek	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A főbb emberi szervrendszerek ismerete. Az egészséges életmóddal kapcsolatos alapvető ismeretek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári útmutató segítségével gyarapítja a testi és lelki egészséggel kapcsolatos ismereteit és erősíti az önmagáért való felelősség érzését. - tanári segítséggel fejleszti a beteg és a fogyatékos emberek iránti empátiáját.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Fejlődés és szükségletek: - Testi és lelki tulajdonságaim változása az évek során. - Az ember legfontosabb fizikai és lelki szükségletei. Miben tér el egymástól a gyerek, a felnőtt és az idős ember?	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tisztában van az egészség megőrzésének jelentőségével, és tudja, hogy maga is felelős ezért;

Egészség és betegség: - Az egészséges ember tulajdonságai. - Hogyan vigyázhat egy gyermek az egészségére? Egészséget veszélyeztető okok. - Hogyan és miért betegedhet meg valaki? - Milyen az, amikor én beteg vagyok? Fogyatékosság: - Sérült felnőttek és gyerekek a szűkebb és a tágabb környezetünkben. - A sérült emberek állapota hogyan akadályozza mindennapi tevékenységüket? - Korosztályi lehetőségek a sérült tanulók támogatásában. - Tudunk-e olyan sérült emberekről, akik kiemelkedő képességekkel rendelkeznek a tudomány, a sport és a művészet területén? Ép testben ép lélek: - A jó és a rossz lelkiállapot jellemzői. - Mi a lelki egészség? - Hogyan tudunk rá vigyázni? A lelkiismeret: - Lelekiismeretünk és tetteink egymásra hatása.	- tudatában van annak, hogy az emberek sokfélék, és elfogadja a testi és lelki vonásokban megnyilvánuló sokszínűséget; - tanári útmutató segítségével gondolkodik saját személyiségjegyein, törekszik vélekedéseinek és tetteinek utólagos értékelésére; - megadott szempontok alapján gondolkodik rajta, hogy mit tekint értéknek; tudja, hogy ez befolyásolja a döntéseit, és hogy időnként választania kell még a számára fontos értékek között is;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	testi tulajdonság, lelki tulajdonság, egészség, betegség, fogyatékosság, lelkiismeret, szándék, döntés

Témakör	Kapcsolat, barátság, szeretet	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	Iskolai és iskolán kívüli közösségekben szerzett személyes tapasztalatok. Olvasott, hallott, látott, megélt történetek, amelyek középpontjában a barátság és a szeretet témája áll.	

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - megadott szempontok alapján tanári segítséggel rávilágít a baráti kapcsolatok jelentőségére. - megadott szempontok alapján tanári útmutató segítségével átlátja saját helyét és szerepét különböző kortárs-, illetve szimpátia- kapcsolatokban. - tanári segítséggel megismer olyan kommunikációs technikákat, amelyek segíthetnek a barátság ápolásában és az esetleges konfliktusok feloldásában.
---	--

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Kapcsolataim: - Szorosabb vagy lazább kapcsolat. - A rokonszenvet és ellenszenvet meghatározó tényezők. Baráti kapcsolatok: - Barátság, titok, őszinteség, hazugság, tisztelet, egymás segítése. - Egymásra utaltság a kapcsolatokban. - Fájdalom okozása és annak következményei. Bocsánatkérés, megbocsátás. A kapcsolat ápolása: - A szeretet. - A szeretet kimutatásának formái. - A figyelmesség szerepe. - Milyen szerepe van a kapcsolat ápolásában a személyes találkozásoknak, a telefonnak, az internetnek és a közös programoknak? - Konfliktusok a barátságban és annak forrása. - A konfliktushelyzetek feloldása.	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - képességeinek tükrében gondolkodik saját személyiségjegyein, törekszik vélekedéseinek és tetteinek utólagos értékelésére; - megadott szempontok alapján gondolkodik rajta, hogy mit tekint értéknek; - tudja, hogy ez befolyásolja a döntéseit, és hogy időnként választania kell még a számára fontos értékek között is; - képes különféle szintű kapcsolatok kialakítására és ápolására; - rendelkezik a konfliktusok kezelésének és az elkövetett hibák kijavításának néhány, a gyakorlatban jól használható technikájával;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	barát, ismerős, rokonszenv, ellenszenv, barátság, őszinteség, hazugság, szeretet, tisztelet, közömbösség, harag, fájdalom, megértés, sértés, megbocsátás, konfliktus

Témakör	Kortársi csoportok	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	Iskolai és iskolán kívüli közösségekben szerzett személyes tapasztalatok.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári útmutató segítségével megérti a közösséghez való tartozás fontosságát. - megadott szempontok alapján felfigyel a csoporttagok közötti összetartozás érzésének jelentőségére. - tanári segítséggel felismeri egy-egy személy csoporton belüli helyzetét. - tanári segítséggel megismeri a csoporton belüli konfliktuskezelés és kárenyhítés néhány technikáját a gyakorlatban. - tanári útmutató segítségével el kezdi kialakítani az alapvető tiszteletét más – tőle teljesen független – csoportokkal szemben.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Közösségeim: - A csoport fogalma, csoporthoz való tartozás. A mi csoportunk: - A mi csoportunk jellemzői, a csoporttagok összekapcsolódásának oka, tevékenysége, szokásai és jellemzői. Mások csoportjai: - Más csoportok jellemzői; hasonlóságok és különbségek az egyes csoportok között. Konfliktusok a csoportban: - Konfliktusok és problémák előfordulása, és azok megoldása. - Vétlen és szándékos károkozás. - Büntetés elfogadása, a vétség helyrehozása. - A vétség helyrehozásának lehetőségei.	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári útmutató segítségével képes különféle szintű kapcsolatok kialakítására és ápolására; - rendelkezik a konfliktusok kezelésének és az elkövetett hibák kijavításának néhány, a gyakorlatban jól használható technikájával; - fontos számára a közösséghez való tartozás érzése; - képes elfogadni a közösségi normákat;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	csoport, közösség, összetartás, beilleszkedés, idegen, kirekesztés, általánosítás, előítélet, hiba, vétség, bűn, megbocsátás, jóvátétel, felelősség

A fejlesztés várt eredményei az 5. évfolyam végén:

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően:

- tisztában van az egészség megőrzésének jelentőségével, és tudja, hogy maga is felelős ezért
- tudatában van annak, hogy az emberek sokfélék, és elfogadja a testi és lelki vonásokban megnyilvánuló sokszínűséget
- gondolkodik saját személyiségjegyein, törekszik vélekedéseinek és tetteinek utólagos értékelésére
- gondolkodik rajta, hogy mit tekint értéknek; tudja, hogy ez befolyásolja a döntéseit, és hogy időnként választania kell még a számára fontos értékek között is
- képes különféle szintű kapcsolatok kialakítására és ápolására
- rendelkezik a konfliktusok kezelésének és az elkövetett hibák kijavításának néhány, a gyakorlatban jól használható technikájával
- fontos számára a közösséghez való tartozás érzése
- képes elfogadni a közösségi normákat

Etika

**A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók számára
készített helyi tanterv a kerettanterv alapján készült**

6. évfolyam

A közös európai és a magyar múlt örökségének megbecsülése az enyhe értelmi fogyatékos tanulók nevelésénél is számottevő, hiszen a személyes identitás megalapozásának és fejlesztésének egyik jelentőségteljes pontja. Ebben az életszakaszban alakul ki, illetve erősödik meg a távlatosabb időszemlélet az enyhe értelmi fogyatékos tanulók körében.

12-13 éves korban már megélt tapasztalatai vannak a gyerekeknek a jogok és kötelezettségek közötti kapcsolatról, mint ahogy arról is, hogy a társas együttéléshez szükségképpen hozzátartoznak az érdekellentétek és a konfliktusok.

Az épség és fogyatékoság, valamint az egészség és a betegség témakörében nagy szükség van gyógypedagógiai tanár kompetenciájára a gyakorlatban. A határ nagyon szűk; az enyhe értelmi fogyatékos tanuló erkölcsi fejlődéséhez döntő módon járul hozzá, hogy legyen alapvető ismerete a fogyatékoságról, mint állapotról. Ismernie kell a különböző fogyatékoságtípusokból adódó életvezetési eltéréseket, az ebből fakadó nehézségeket, hogy empátiaérzéke fejlődjön. Ettől függetlenül nem szabad, hogy az enyhe értelmi fogyatékos tanuló státuszát magára vonatkoztassa a téma tárgyalásánál, hiszen az alakuló személyiségére negatív irányban hathat.

Ezeket az éveket a nagy barátkozások jellemzik, ami felértékeli a gyerekek számára az önismerettel és a társas kapcsolatokkal összefüggő témákat. Az enyhe értelmi fogyatékos tanulók körében alapvető cél az anyagi javakhoz és a pénzhez való viszony elmélyült feldolgozása annak érdekében, hogy a tanulók értékrendje a későbbi – lehetőségekhez képest önálló – életvezetésüket is pozitív irányban befolyásolja.

Az erkölcsi témák ezekben az években jó nyersanyagot kínálnak az érdek- és értékkonfliktusok felismeréséhez és feldolgozásához is. A foglalkozásokon érdemes kiemelt szerephez juttatni az elkövetett hibák vagy rossz döntések miatt bekövetkező károk enyhítéséről, a jóvátételről és a jó visszaállításának lehetőségeiről való gondolkodást, valamint az ehhez kapcsolódó kommunikációs és közösségi technikák életkornak és képességeknek megfelelő szinten való elsajátítását.

A konfliktusok elemzése során fel kell mutatni, illetve meg kell erősíteni a problémák erőszakmentes, konstruktív és morálisan elfogadható kezelésének a mintáit. Különös tekintettel kell lenni az enyhe értelmi fogyatékos tanulók személyiségéből és az adott tanuló képességeiből fakadó eltérésekre és biztosítani kell a több szinten történő differenciálást. Szinte valamennyi témakör alkalmas a tanulók szociális érzékenységének fejlesztésére, amihez ebben az életkorban különösen jó eszközt kínálnak a szerepjátékok. A szabad beszélgetés mellett talán ez a forma tudja leginkább elősegíteni a tanulókat foglalkoztató kérdések felszínre hozatalát, a kételyek megfogalmazását és a közös választ keresést.

A témakörök áttekintő táblázata:

Heti óraszám: 1 óra

Éves óraszám: 34 óra

Témakör neve	Óraszám
Társadalmi együttélés	14
A technikai fejlődés hatásai	10
A mindenséget kutató ember	10
Összes óraszám:	34

6. évfolyam

Témakör	Társadalmi együttélés	Órakeret 14 óra
Előzetes tudás	Személyes tapasztalatok a környezetben élő emberekkel kapcsolatban. A családban, az iskolában és a lakóhelyen a korábbiakban megélt, ciklikusan visszatérő ünnepek és szokások. Az alsós iskolai élmények.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári segítséggel tudatosítja az etnikai és vallási sokszínűséget, és elfogadja azt. - tanári útmutató segítségével fejleszti szociális érzékenységét és a személyes felelősség érzését. - tanári segítséggel megismeri az internet használatához és a virtuális közösségekhez kapcsolódó feltételeket, szabályokat és a következményeket, az azokban rejlő veszélyforrásokat. - megadott szempontok alapján megismeri az alkalmazásokhoz kapcsolódó kulturált és felelős magatartás elemi követelményeit.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Etnikai közösségek: - Milyen népcsoportok élnek hazánkban, illetve a környékünkön? - Kik vannak többségben az országban, és kik alkotják a kisebbséget? - Én hová tartozom? - Hazánkban élő népcsoportok. - Kisebbség és többség a nemzeten belül. - Nemzeti és nemzetiségi jelképek, szokások és hagyományok, ünnepek. Vallási közösségek: - Ismert vallási közösségek Magyarországon. - Többféle vallási csoport egymás mellett élése. Társadalmi egyenlőtlenségek: - Gazdagok és szegények világa. - Miért alakul ki vagyoni különbség az emberek között? - Kire mondhatjuk, hogy gazdag, illetve szegény? Minek alapján? - Elképzelhető-e olyan társadalom, amelyben mindenki egyforma anyagi helyzetben van? - Ha lenne ilyen, az igazságos társadalom lenne? Kell-e a gazdagoknak segíteniük a szegényeket? Mikor jogos valakit kedvezményben részesíteni? Virtuális közösségek: - A virtuális közösségek szerepe mindennapi életünkben. - Mi az, amit lehet, és mi az, amit nem lehet, vagy éppen veszélyes közreadni magunkról és másokról egy internetes közösségi oldalon?	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - fontos számára a közösséghez való tartozás érzése; - képes elfogadni a közösségi normákat; - elfogadja a sajátjától eltérő véleményeket, szokásokat és kulturális, illetve vallási hagyományokat; - érzékeli, hogy a társadalom tagjai különféle körülmények között élnek, képes együttérzést mutatni az elesettek iránt, és lehetőségéhez mértén szerepet vállal a rászorulóknak segítésében; megbecsüli a neki nyújtott segítséget;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	népcsoport, vallási közösség, többség, kisebbség, szokás, hagyomány, ünnep, társadalom, vagyon, egyenlőség, egyenlőtlenség, igazságosság, igazságtalanság, tisztességes és tisztességtelen előnyszerzés, gazdagság, szegénység, virtuális közösség

Témakör	A technikai fejlődés hatásai:	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	Alsó tagozaton elsajátított természettudományos ismeretek. Alsó tagozaton, etika órán elsajátított ismeretek. A közvetlen környezett megfigyelésével szerzett tapasztalatok. A fenntarthatósági témaheteken szerzett ismeretek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári útmutató segítségével tudatosítja, hogy az emberi tevékenység hatással van a környezet állapotára, és ő maga is szerepet játszhat a természet károsításában vagy védelmében. - tanári segítséggel megismeri a tulajdonhoz való személyes viszony árnyalatait, a közösségi és a köztulajdon fogalmát. - megadott szempontok alapján tanári irányítással megismeri a modern technika mindennapi életet érintő pozitív és negatív hatásait. - tanári útmutató segítségével megismeri a média, viselkedést befolyásoló hatásait.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Az ökológiai lábnyom - Mit jelent az ökológiai lábnyom? - Az ökológiai lábnyom összetevői. - Az ember és a természet közötti kapcsolat. Az ember és a technika: - „Hogyan befolyásolja a technika fejlődése az ember életét?” - A mai világ legfontosabb technikai eszközei, ezek hatása az egyén és közösségek életére. - A technikai eszközöktől való függőség és a függőség kialakulása. Enyém, tiéd, miénk: - A személyes, a magán- és a közösségi	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - érzékeli, hogy fontos számára a közösséghez való tartozás érzése; - képes elfogadni a közösségi normákat; - tanári segítséggel elfogadja a sajátjától eltérő véleményeket, szokásokat és kulturális, illetve vallási hagyományokat; - megadott szempontok alapján érzékeli, hogy a társadalom tagjai különféle körülmények között élnek; - képes együttérzést mutatni az elesettek iránt, és lehetőségéhez mértén szerepet vállal a rászorulóknak segítségében; - megbecsüli a neki nyújtott segítséget;

tulajdon. - A tulajdon védelmének formái. - Hogyan vigyázzunk meglévő értékeinkre? A mozgóképek hatása: - A reklámokról és azok emberekre gyakorolt hatásáról.	
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	fogyasztás, technikai eszköz, függőség, magántulajdon, közösségi tulajdon, köztulajdon, média, reklám

Témakör	A mindenséget kutató ember	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	Iskolai és iskolán kívüli közösségekben szerzett személyes tapasztalatok. A történelem órán és természettudomány órán tanult ismeretek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: - tanári segítséggel bővíti ismereteit a vallások sokszínűségével és közös jellemzőivel kapcsolatos, különféle forrásokból származó alapvető ismeretekkel.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
A vallás, mint lelki jelenség: - A természeti és természetfölötti világról. - Különböző elképzelések a hitről. Vallási közösség és vallási intézmény: - A vallásokhoz kötődő jelképek és szertartások. - A világ vallásai közül melyek vannak jelen a lakóhelyünkön és Magyarországon? A tudomány: - A tudósokról és a tudomány világáról. - Mit csinálnak a tudósok? - Milyen kérdésekre keresik a válaszokat és milyen módon?	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári útmutató segítségével elfogadja a sajátjától eltérő véleményeket, szokásokat és kulturális, illetve vallási hagyományokat; - megadott szempontok alapján érzékeli, hogy a társadalom tagjai különféle körülmények között élnek; - képes együttérzést mutatni az elesettek iránt, és lehetőségéhez

- Én milyen kérdéseket tennék fel a világról, ha tudós lennék? - Világhírű magyar tudósok. A művészet - A művészetekről, a művészekről és a különböző művészeti ágakról. - Mit csinálnak a művészek? - Miért fontos számunkra az, amit tesznek? - Hozzánk melyik művészeti terület áll a legközelebb és miért?	- mértén szerepet vállal a rászorulóknak segítségében; - megbecsüli a neki nyújtott segítséget;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	természeti erő, természetfeletti erő, vallás, egyház, templom, szertartás, vallási jelkép, ima, szent könyv, szent hely, tudomány, tudományos megismerés, művészet, művészi alkotás, világkép

A fejlesztés várt eredményei a 6. évfolyam végén:

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően:

- a tanuló tisztában van az egészség megőrzésének jelentőségével, és tudja, hogy maga is felelős ezért
- tudatában van annak, hogy az emberek sokfélék, és elfogadja a testi és lelki vonásokban megnyilvánuló sokszínűséget
- képességeinek tükrében gondolkodik saját személyiségjegyein, törekszik vélekedéseinek és tetteinek utólagos értékelésére. gondolkodik rajta, hogy mit tekint értéknek; tudja, hogy ez befolyásolja a döntéseit, és hogy időnként választania kell még a számára fontos értékek között is
- képes különféle szintű kapcsolatok kialakítására és ápolására; rendelkezik a konfliktusok kezelésének és az elkövetett hibák kijavításának néhány, a gyakorlatban jól használható technikájával
- fontos számára a közösséghez való tartozás érzése; képes elfogadni a közösségi normákat
- elfogadja a sajátjától eltérő véleményeket, szokásokat és kulturális, illetve vallási hagyományokat. érzékeli, hogy a társadalom tagjai különféle körülmények között élnek, képes együttérzést mutatni az elesettek iránt, és lehetőségéhez mértén szerepet vállal a rászorulóknak segítségében. megbecsüli a neki nyújtott segítséget

- tisztában van azzal, hogy az emberi tevékenység hatással van a környezet állapotára, és törekszik rá, hogy életvitelével minél kevésbé károsítsa a természetet. ismeri a modern technika legfontosabb előnyeit és hátrányait
- tisztában van vele, hogy a reklámok a nézők befolyásolására törekcsenek

Etika

A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók számára

készített helyi tanterv a kerettanterv alapján készült

7. évfolyam

Az általános iskola szakasz záró éveiben megnő azoknak a kérdéseknek a köre és bővül azoknak az élethelyzeteknek a sora, amelyekben az enyhe értelmi fogyatékos tanulók is önálló döntéseket hoznak – s ezzel együtt fokozódik a felelősségük önmagukkal, társaikkal és környezetükkel szemben.

Erre az életkorra új dimenziókkal bővül a fiúk és a lányok kapcsolata, s az ezzel összefüggő témák tanórai feldolgozása szerepet vállalhat a testi és lelki egészségre, illetve a családi életre nevelés általános céljainak megvalósításában. A témakörrel való foglalkozás különösen fontos az enyhe értelmi fogyatékos tanulók nevelése során, következésképpen az etika tanítási-tanulási folyamatában is.

13-14 évesen az enyhe értelmi fogyatékos tanulók is nagymértékben önálló használói a legkülönbözőbb technikai eszközöknek, sajnos nem mindig megfelelő kompetenciákkal felvértezve. Az etika órák keretében ebből kifolyólag központi helyet kell kapnia a médiatudatosságra nevelésnek – hangsúlyozva, hogy ez egyúttal fontos szelete az állampolgárságra és demokráciára nevelésnek, valamint a kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái fejlesztésének is.

A 7–8. évfolyamon a tanulók már érzékelik az egyes társadalmi csoportok lehetőségei és életesélyei közötti különbségeket, szembesülnek a társadalmi igazságosság kérdéskörébe sorolható problémákkal, és a gyógypedagógus segítségével képesek erről elgondolkodni. Következésképpen az etika órák keretében direkt formában is felvetődhetnek a kirekesztettség, az előítéletek, valamint a méltányosság kérdéseit feszegető témakörök. Az

órai beszélgetéseknek hála ugyancsak lehetővé válik a lelkiismeret szociális dimenziójának a fejlődése.

Az életkorra jellemző önállósodást, önállóságra törekvést, az iskola véleményt, választást és döntést igénylő helyzetek teremtésével tudja támogatni. Ebből az etika valós, vagy a valóságoshoz nagyon hasonló morális dilemmák mérlegeltetésével veheti ki a maga részét. Ekkoriban a dilemmák már hangsúlyosan célozhatják a személyes jövőkép kialakítását, valamint az identitás különféle dimenziókban való stabilizálódását. E folyamat kiegészítőjeként fontos szerepet kap az etika órákon annak a megerősítése, hogy másnak ugyanúgy joga van a saját identitáshoz, amelynek a szokásokban és vélekedésekben megnyilvánuló másságát tiszteletben kell tartani. Jelentős szerepet kap az enyhe értelmi fogyatékos tanulók nevelésénél az identitás lépésről-lépésre történő alakítása, különös tekintettel a fogyatékos állapotából adódó egyéni képességekre és készségekre.

Ebben a szakaszban kiemelt szerep juthat az órákon az adott konkrét témákhoz kapcsolódó információk különféle forrásokból való összegyűjtésének és rendszerezésének, a mérlegelő gondolkodás fejlesztésének.

A témakörök áttekintő táblázata:

Heti óraszám: 1 óra

Éves óraszám: 34 óra

Témakör neve	Óraszám
Ki vagyok én, és mi vezérli a tetteimet?	12
Párkapcsolat és szerelem	12
Egyén és közösség	10
Összes óraszám:	34

7. évfolyam

Témakör	Ki vagyok én, és mi vezérli a tetteimet?	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A tanuló önmagáról kialakított képe. Az etika órákon és a közösségi nevelési órákon elsajátított ismeretek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: Az önismeret fejlesztése a saját mozgatóerőkre való visszajelzés révén. Az önelfogadás és az akaraterő fejlődésének támogatása. Ösztönzés a személyes értékválasztásra, és az ezzel járó feszültségek kezelésének gyakorlása.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Nyelv és gondolkodás - Gondolat, gondolkodás. - Mi minden befolyásolja, hogy mit gondolok? Tudás és értelem - Érdeklődési kör, tehetség, elszántság, sikeresség és sikertelenség jellemzői. - Ki miben tehetséges? Ösztönzők és mozgatóerők - Tettek és döntések. - Pozitív és a negatív érzések és érzelmek hatása testi, lelki állapotunkra. - Lehet-e befolyásolni az érzelmeket? - Vágyaim és céljaim. Mi az, ami akarattal elérhető, és mi az, ami nem? - Hogyan hat ránk a siker és a kudarc? Érték és mérték - Mi igazán fontos az életemben? - Melyek az én értékeim?	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - megadott szempontok alapján megérti, hogy az ember egyszerre biológiai és gondolkodó lény, aki alkalmas tanulásra és mások megértésére; - életkorának és képességeinek megfelelő szinten ismeri önmagát;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	nyelv, gondolkodás, szó, tudás, értelem, tehetség, siker, kudarc, felelősség, érzés, érzelem, igény, vágy, cél, döntés, akarat, érték

Témakör	Párkapcsolat és szerelem:	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A tanuló önmagáról kialakított képe. Az etika órákon és a közösségi nevelési órákon elsajátított ismeretek. A közvetlen társadalmi környezetben és az irodalmi alkotásokon keresztül szerzett tapasztalatok.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: Az egymás iránti felelősség érzésének felkeltése. A szexuális visszaélések veszélyeinek tudatosítása – különös tekintettel az enyhe értelmi fogyatékos tanulók esetleges kiszolgáltatottságával kapcsolatos lehetséges helyzetekre.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Vonzódás - A serdülőkor. A serdülőkorban bekövetkező testi és lelki változások. - A férfi-nő (fiú-lány) párkapcsolati vonzódásról. Szimpátiakapcsolatok – tapintatos jelzés és tapintatos hárítás. Együttjárás - Szerelem. Párkapcsolat. - Érettség és éretlenség. - Párkapcsolati intimitás. - A párkapcsolatban rejlő örömforrások és konfliktusok. - A diákszerelmek szépsége. Házasság, család és otthonteremtés - A házasság. - A család. - Házasságkötés. - A jó és a rossz házasság ismertetőjegyei. - Családalapítás. - Családtervezés.	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári útmutató segítségével életkorának megfelelő szinten megismeri önmagát; - képességeinek megfelelő szinten elképzei saját jövőjét; - tudja, hogy céljai eléréséért erőfeszítéseket kell tennie; - életkorának megfelelő szinten tudja, hogy minden döntés szabadsága egyúttal felelősséggel is jár; - tanári útmutató segítségével ismeretei vannak a függőséget okozó szokások súlyos következményeiről, - tanári irányítás mellett ismereteket szerez az emberi- és a társas kapcsolatok természetéről, az erkölcsről; - megadott szempontok alapján képes megkülönböztetni a helyes és helytelen emberi cselekedeteket; - tanári segítséggel megismer olyan mintákat és lehetőségeket, amelyek

Visszaélés a nemiséggel - Prostitúció. Pedofília. Pornográfia. Szexuális bántalmazás. - A felsorolt fogalmak ismertetőjegyeinek megbeszélése. - Hogyan lehet elkerülni, hogy ilyesminek az áldozataivá váljunk? - Hol lehet segítséget kérni ilyen jellegű fenyegetettség esetén? - Mi a teendő, ha egy társunkat ilyen veszély fenyegeti?	- segítségével a problémás helyzetek megoldhatók, illetve tudja, hogy hová fordulhat segítségért; - megadott szempontok alapján azonosítja a családban betöltött szerepeket és feladatokat; - egyre realisabban látja a saját szerepét és feladatait; - megadott szempontok alapján azonosít néhány, a családban előforduló konfliktust, felismeri a család életében bekövetkező nehéz helyzeteket, és megfogalmazza, hogy milyen módon kezelhetők ezek; - tanári irányítás segítségével felismeri saját családjának viszonyrendszerét, a családot összetartó érzelmeket és közösségi értékeket; megadott szempontok alapján azonosítja az egyéni, családi és társadalmi boldogulás feltételeit;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	nemi érés, vonzás, taszítás, szerelem, nemi vágy, szexuális kapcsolat, házasság, család, gyerekvállalás, terhesség, prostitúció, pornográfia, szexuális bántalmazás, áldozat

Témakör	Egyén és közösség:	Órakeret óra
Előzetes tudás	A tanuló önmagáról kialakított képe. Az etika órákon és a közösségi nevelési órákon elsajátított ismeretek. A közvetlen társadalmi környezetben szerzett tapasztalatok.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: Az önismeret fejlesztése, valamint az önálló gondolkodás és cselekvés iránti igény kialakítása, fejlesztése.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Közösségeim - Saját csoportjaim. A csoportokban történő állandó változások. Szimpátiakapcsolatok – kötődések a csoporthoz. Különböző csoportok – különböző viselkedési elvárások. Mit helyes és mit nem helyes tenni az adott csoportban? Erőt adó közösség - Közösségi együttlét. Páros kapcsolatok és közösségi kapcsolatok – hasonlóságok és különbségek. Szerepem a közösségben. Hogyan tudja az egyén segíteni a csoportot? Miképpen tudja a csoport segíteni az egyént? Korlátozó közösség - Önálló vélemény felvállalása az adott csoportban. Lehetőségek és következmények megbeszélése példákon keresztül. Szabadság és korlátozottság - Szabadság. Az egyén szabadsága. Alkalmazkodás. Választás. Segítségkérés. Engedelmesség. A jó és a rossz közötti választás. Szabályhoz kötődés és lelkiismeret. Az előítélet és megnyilvánulási formái.	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári irányítás mellett ismereteket szerez a közvetlen környezetében jelenlevő hagyományokról, az emberi- és a társas kapcsolatok természetéről, az erkölcsről, a világvallásokról, a kereszténység európai hagyományairól; - megadott szempontok alapján képes megkülönböztetni a helyes és helytelen emberi cselekedeteket; - a tisztelet, szeretet, megbecsülés fogalmáról elképzelésekkel rendelkezik, melyet saját segítőkész magatartásával támaszt alá;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	csoport, közösség, önállóság, korlátozás, alkalmazkodás, engedelmesség, szabály, lelkiismeret, választás, bűn, erény, előítélet, tévhit

A fejlesztés várt eredményei a 7. évfolyam végén:

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően:

- a tanuló megérti, hogy az ember egyszerre biológiai és gondolkodó lény, aki alkalmas tanulásra és mások megértésére
- életkorának és képességeinek megfelelő szinten ismeri önmagát
- nyitott más kultúrák értékeinek megismerésére és befogadására
- képességeinek megfelelő szinten elképzei saját jövőjét; tudja, hogy céljai eléréséért erőfeszítéseket kell tennie
- életkorának és mentális képességének megfelelő szinten tudja, hogy minden döntés szabadsága egyúttal felelősséggel is jár
- ismeretei vannak a függőséget okozó szokások súlyos következményeiről
- irányítás mellett ismereteket szerez a közvetlen környezetében jelenlevő hagyományokról, az emberi- és a társas kapcsolatok természetéről, az erkölcsről, a világvallásokról, a kereszténység európai hagyományairól
- képes megkülönböztetni a helyes és helytelen emberi cselekedeteket
- a tisztelet, szeretet, megbecsülés fogalmáról elképzelésekkel rendelkezik, melyet saját segítőkész magatartásával támaszt alá

Etika

A halmozottan sérült (hallássérült és értelmi fogyatékos) tanulók számára

készített helyi tanterv a kerettanterv alapján készült

8. évfolyam

Az általános iskola szakasz záró éveiben megnő azoknak a kérdéseknek a köre és bővül azoknak az élethelyzeteknek a sora, amelyekben az enyhe értelmi fogyatékos tanulók is önálló döntéseket hoznak – s ezzel együtt fokozódik a felelősségük önmagukkal, társaikkal és környezetükkel szemben.

Erre az életkorra új dimenziókkal bővül a fiúk és a lányok kapcsolata, s az ezzel összefüggő témák tanórai feldolgozása szerepet vállalhat a testi és lelki egészségre, illetve a családi életre nevelés általános céljainak megvalósításában. A témakörrel való foglalkozás különösen fontos

az enyhe értelmi fogyatékos tanulók nevelése során, következésképpen az etika tanítási-tanulási folyamatában is.

13-14 évesen az enyhe értelmi fogyatékos tanulók is nagymértékben önálló használói a legkülönbözőbb technikai eszközöknek, sajnos nem mindig megfelelő kompetenciákkal felvértezve. Az etika órák keretében ebből kifolyólag központi helyet kell kapnia a médiatudatosságra nevelésnek – hangsúlyozva, hogy ez egyúttal fontos szelete az állampolgárságra és demokráciára nevelésnek, valamint a kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái fejlesztésének is.

A 7–8. évfolyamon a tanulók már érzékelik az egyes társadalmi csoportok lehetőségei és életesélyei közötti különbségeket, szembesülnek a társadalmi igazságosság kérdéskörébe sorolható problémákkal, és a gyógypedagógus segítségével képesek erről elgondolkodni. Következésképpen az etika órák keretében direkt formában is felvetődhetnek a kirekesztettség, az előítéletek, valamint a méltányosság kérdéseit feszegető témakörök. Az órai beszélgetéseknek hála ugyancsak lehetővé válik a lelkiismeret szociális dimenziójának a fejlődése.

Az életkorra jellemző önállósodást, önállóságra törekvést, az iskola véleményt, választást és döntést igénylő helyzetek teremtésével tudja támogatni. Ebből az etika valós, vagy a valóságoshoz nagyon hasonló morális dilemmák mérlegeltetésével veheti ki a maga részét. Ekkoriban a dilemmák már hangsúlyosan célozhatják a személyes jövőkép kialakítását, valamint az identitás különféle dimenziókban való stabilizálódását. E folyamat kiegészítőjeként fontos szerepet kap az etika órákon annak a megerősítése, hogy másnak ugyanúgy joga van a saját identitáshoz, amelynek a szokásokban és vélekedésekben megnyilvánuló másságát tiszteletben kell tartani. Jelentős szerepet kap az enyhe értelmi fogyatékos tanulók nevelésénél az identitás lépésről-lépésre történő alakítása, különös tekintettel a fogyatékos állapotából adódó egyéni képességekre és készségekre.

Ebben a szakaszban kiemelt szerep juthat az órákon az adott konkrét témákhoz kapcsolódó információk különféle forrásokból való összegyűjtésének és rendszerezésének, a mérlegelő gondolkodás fejlesztésének.

A témakörök áttekintő táblázata:**Heti óraszám: 1 óra****Éves óraszám: 34 óra**

Témakör neve	Óraszám
Helyem a világban	12
Mi dolgunk a világban?	12
Hit, világkép, világnézet	10
Összes óraszám:	34

8. évfolyam

Témakör	Helyem a világban	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A hétköznapi életben és az etika órákon szerzett tapasztalatok. A közvetlen környezetből érkező folyamatos visszajelzések. A társas kapcsolatok során szerzett tapasztalatok. Az etika, a földrajz és a közösségi nevelés órákon e témakörben az előző évfolyamokon elsajátított ismeretek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: Az európai identitás kialakulásának támogatása a tanulóknál. A más kultúrák iránti nyitottság erősítése. A legfontosabb általános társadalmi normák funkciójának megértetése és a betartásukra vonatkozó igény elfogadtatása.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Tágabb otthonunk: Európa - Az Európai Unió. Az Európai Unió jelképei. Hasonlóságok és különbségek az európai emberek között. Színesedő társadalmak - A munkavállalás lehetőségei külföldön. Különböző kultúrák együttélése. Az etnikai konfliktusok megelőzésének lehetőségei. A társadalmi együttélés közös normái - Az együttélés szabályai a társadalomban. Törvények. A szabály- és törvényszegés büntetése a társadalomban. Büntelőzés. Büntetés. Jóvátétel. Új technikák, új szabályok - A világháló kulturált használata. Alapvető etikai szabályok a világhálón.	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - nyitott más kultúrák értékeinek megismerésére és befogadására; - irányítás mellett ismereteket szerez a közvetlen környezetében jelenlevő hagyományokról, az emberi- és a társas kapcsolatok természetéről, az erkölcsről, a világvallásokról, a kereszténység európai hagyományairól; - tanári irányítás segítségével fizikai vagy digitális környezetben információt gyűjt és megosztja tudását a sport, tudomány, technika, művészetek vagy a közélet területén a magyar nemzetiség Európa kultúráját meghatározó kiemelkedő személyiségekről és tevékenységükről; - tanári segítséggel felismeri a nemzeti identitást meghatározó kulturális értékeket, és indokolja, hogy miért fontos ezek megőrzése; megadott szempontok alapján azonosítja a nemzeti és európai értékek közös jellemzőit, az európai kulturális szemlélet meghatározó elemeit;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	Európai Unió, menekült, befogadó ország, előítélet, etnikai konfliktus, az együttélés szabályai, szabályszegés, büntetés, megelőzés

Témakör	Mi dolgozunk a világban?	Órakeret 12 óra
Előzetes tudás	A közvetlen környezeti megfigyelése során szerzett tapasztalatok. Az előző évfolyamokon, etika órán és közösségi nevelés órán elsajátított ismeretek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: A személyes jövőképe kialakulásának segítése, az egyéni és közösségi boldogulást támogató értékek melletti elköteleződés támogatása.	

Fejlesztési feladatok és ismeretek	Tanulási eredmények
Jól-lét és jólét - Öröm és bánat. Az öröm és bánat forrásai. Az életünkben megjelenő javak és lehetőségek. A javakhoz való ragaszkodás. A javakról történő lemondás. A pénz szerepe az ember életében. A testi és lelki egészség szerepe az ember életében. Boldogulás, boldogság - A jövőkép. Sikerek és kudarcok az emberi életpályán. A tanulás, a pénz, a munka és az emberi kapcsolatok életvezetéshez kapcsolódó szerepe. Különböző foglalkozások. Mindennapi feszültségoldás – hasznos és káros lehetőségek. A média és a valóság - Televízió, rádió, újság, világháló. Milyen képet kapunk a média által a valóságról? Tájékozódás az információk világában. Hiteles és hiteltelen információk megkülönböztetése.	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - megadott szempontok alapján képes megkülönböztetni a helyes és helytelen emberi cselekedeteket; - a tisztelet, szeretet, megbecsülés fogalmáról elképzelésekkel rendelkezik, melyet saját segítőkész magatartásával támaszt alá; - elképzei saját jövőjét; tudja, hogy céljai eléréséért erőfeszítéseket kell tennie; - tudja, hogy minden döntés szabadsága egyúttal felelősséggel is jár;
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	jólét, öröm, bánat, elégedettség, boldogság, boldogulás, vágy, remény, hiányérzet, elégedetlenség, boldogtalanság, drog, alkohol, függőség, értelmes élet, média, befolyásolás, hitelesség

Témakör	Hit, világkép, világnézet	Órakeret 10 óra
Előzetes tudás	Vallásokhoz kapcsolódó, történelmi, jelenismereti, irodalmi és művészeti elemi ismeretek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló: Tények és vélemények elkülönítése. Ismeretek a nagy világvallásokról	

Fejlesztési feladatok és ismeretek		Tanulási eredmények
Az ember, mint értékelő és erkölcsi lény - Különbség tény és vélemény között. - Igaz és hamis állítások. - Tévhitek és előítéletek. - Mi járul hozzá ezek fenntartásához, és mi segíti elő megszüntetésüket? A nagy világvallások világképe - A világvallások helye és szerepe. - A jó és a rossz, a helyes és a helytelen fogalma. Párbeszéd és együttműködés - A különböző vallásokat követő emberek együttműködésének jelentősége.		A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően: - tanári irányítás mellett ismereteket szerez a közvetlen környezetében jelenlevő hagyományokról, az emberi- és a társas kapcsolatok természetéről, az erkölcsről, a világvallásokról, a kereszténység európai hagyományairól; - képes megkülönböztetni a helyes és helytelen emberi cselekedeteket; - a tisztelet, szeretet, megbecsülés fogalmáról elképzelésekkel rendelkezik, melyet saját segítőkész magatartásával támaszt alá,
Kulcsfogalmak, fogalmak, adatok és lexikák	tény, vélemény, állítás, értékelés, tévhit, előítélet, tízparancsolat, meggyőződés, világnézet, hit, vallás, erkölcsi tanítás	

A fejlesztés várt eredményei a 8. évfolyam végén:

A hallássérült értelmi fogyatékos tanuló hallásállapotának, kommunikációs szintjének és értelmi képességének megfelelően:

- a tanuló megérti, hogy az ember egyszerre biológiai és gondolkodó lény, aki alkalmas tanulásra és mások megértésére
- életkorának és képességeinek megfelelő szinten ismeri önmagát
- nyitott más kultúrák értékeinek megismerésére és befogadására
- képességeinek megfelelő szinten elképzei saját jövőjét; tudja, hogy céljai eléréséért erőfeszítéseket kell tennie
- életkorának és mentális képességének megfelelő szinten tudja, hogy minden döntés szabadsága egyúttal felelősséggel is jár
- ismeretei vannak a függőséget okozó szokások súlyos következményeiről

- irányítás mellett ismereteket szerez a közvetlen környezetében jelenlevő hagyományokról, az emberi- és a társas kapcsolatok természetéről, az erkölcsről, a világvallásokról, a kereszténység európai hagyományairól
- képes megkülönböztetni a helyes és helytelen emberi cselekedeteket
- a tisztelet, szeretet, megbecsülés fogalmáról elképzelésekkel rendelkezik, melyet saját segítőkész magatartásával támaszt alá